

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет

Кафедра фінансів

ДИПЛОМНА РОБОТА

ОР – бакалавр

на тему: **«Спрощена система оподаткування та її роль у розвитку
малого бізнесу»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ФБС(з)-21ст
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Люклян Яна Петрівна

Керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів

Цюпа О.П.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та прикладної економіки

Мацола М.М.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ	5
1.1. Сутність та економічні ефекти спрощеної системи оподаткування	5
1.2. Історія становлення спрощеної системи оподаткування в Україні.	9
1.3. Зарубіжний досвід застосування спрощеної системи оподаткування та можливості застосування в Україні.	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ (на прикладі ФОП «Данилюк Я.К.»).....	Error! Bookmark not defined.
2.1. Характеристика елементів спрощеної системи оподаткування в Україні	Error! Bookmark not defined.
2.2. Оцінка економічного ефекту застосування спрощеної системи оподаткування в Україні.	Error! Bookmark not defined.
2.3. Механізм розрахунку та сплати єдиного податку на прикладі ФОП «Данилюк Я.К.».....	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 3. ПРИЧИНИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	39
3.1. Проблеми спрощеної системи оподаткування малого бізнесу в Україні в умовах війни.....	39
3.2. Шляхи реформування спрощеної системи оподаткування та її вплив на розвиток малого бізнесу.....	Error! Bookmark not defined.
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Error! Bookmark not defined.

ВСТУП

Ефективність розвитку малого підприємництва в кожній країні визначається її економічним становищем. В сучасних умовах наша держава перебуває у складній та нестабільній ситуації, тому актуальним залишається питання зацікавленості компаній у інвестуванні коштів у розвиток власного бізнесу. Одним із основних завдань органів державної влади є створення умов для створення та розвитку підприємств, які слугують розквіту підприємницької діяльності та наповненню державного бюджету.

Стимулювання суб'єктів господарювання з точки зору оподаткування можливе за рахунок використання регуляторних властивостей спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності. Проте нестабільність економічних умов у період податкової реформи, бажання наповнити бюджет, корупція тощо призвели до надзвичайно високого податкового навантаження на підприємців. Зараз дуже актуальним є питання підтримки з боку держави, спрощення податкових зобов'язань та звітності.

Спрощена система оподаткування завжди є приводом для дискусій у бізнес-колах, цією темою займалася також велика кількість науковців, зокрема: Луценко І. С., Слованюк С. М., Войнаренко М. П. та Ємчук Л. В., Іванчук Т. Г., Іванішина О. С. та інші.

Метою даної бакалаврської роботи є дослідження та подальший розвиток теоретичний та практичних основ функціонування спрощеної системи оподаткування малого бізнесу.

Визначена мета обумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити сутність та економічні ефекти спрощеної системи оподаткування;
- розглянути історію становлення спрощеної системи оподаткування в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід застосування спрощеної системи оподаткування та можливості застосування в Україні;

- проаналізувати характеристику елементів спрощеної системи оподаткування в Україні;
- провести оцінку економічного ефекту застосування спрощеної системи оподаткування в Україні;
- здійснити аналіз механізм розрахунку та сплати єдиного податку на прикладі ФОП «Данилюк Я.К.»;
- розглянути проблеми спрощеної системи оподаткування малого бізнесу в Україні в умовах війни;
- дослідити шляхи реформування спрощеної системи оподаткування та її вплив на розвиток малого бізнесу.

Об'єктом дослідження є механізм функціонування спрощеної системи оподаткування в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-практичні аспекти механізму функціонування спрощеної системи оподаткування для розвитку малого бізнесу.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань роботи використані наступні загальнонаукові і спеціальні методи: аналіз і синтез для детального дослідження теоретичних аспектів; розрахунково-аналітичний – для розрахунку податку на прикладі ФОП; аналіз динаміки і структури податкового навантаження; порівняльний метод – для співставлення тенденцій розвитку оподаткування в інших країнах.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти, наукові періодичні видання, монографії, Інтернет-ресурси, дані Державної податкової служби України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, дані ФОП «Данилюк Я.К.».

Практичне значення одержаних результатів полягає у дослідженні теоретичних положень спрощеної системи оподаткування і можуть бути використані в практичній діяльності ФОПів.

Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

1.1 Сутність та економічні ефекти спрощеної системи оподаткування

Мале підприємництво – це особливий вид економічної діяльності, який поєднує творчі здібності підприємця з інноваційними стратегіями. До малого підприємництва належать юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, а також фізичні особи, зареєстровані як фізичні особи-підприємці.

Середньооблікова чисельність працівників цих компаній у звітному періоді (календарному році) не повинна перевищувати 50 осіб, а їх річний дохід від будь-якої діяльності не повинен перевищувати суму 10 мільйонів євро (або 8 мільйонів євро від реалізації продукції), що визначається за середньорічним курсом Національного банку України [40].

Ці малі підприємства базуються на незалежності, особистому ризику та фінансовій відповідальності підприємця та членів його родини за досягнення максимального прибутку. Вони діють за конкретними критеріями, визначеними та підтвердженими чинним законодавством.

Таблиця 1.1

Критерії поділу підприємств на малі, середні великі

Критерії	Мікро	Малі	Середні	Великі
Балансова вартість активів	до 350 тис. євро	від 350 тис. євро до 4 млн. євро	від 4 млн євро до 20 млн євро	понад 20 млн євро
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 700 тис. євро	від 700 тис. євро до 8 млн євро	від 8 млн євро до 40 млн євро	понад 40 млн євро
Середня кількість працівників	до 10 осіб	від 10 до 50 осіб	від 50 до 250 осіб	понад 250 осіб

Джерело: [40]

Малі підприємства та компанії можуть застосовувати одну з форм системи оподаткування: загальну або спрощену. Науковці Коба О. В., Коба Ю. В. та ін. Шинкар Л., вважають, що «сучасний стан оподаткування малого бізнесу вказує на неефективність діючої системи та відсутність належних стимулів» [12]. Вони зазначають, що «для підвищення її ефективності Україна має активно впроваджувати міжнародний досвід» [12] і стверджують, що «при розробці програм державної підтримки необхідно враховувати насамперед національні та регіональні особливості її розвитку» [12].

Водночас колектив наукових дослідників під науковим керівництвом Делас В. А. уточнює та стверджує, що спрощена система оподаткування «потребує законодавчого вдосконалення та інтеграції до законодавства ЄС» [4] та визначає три пріоритетні напрямки вдосконалення системи, серед яких: «Дотримання показників річного обороту, спрощення обліку та звітності перед платниками та перегляд мінімальних умов окупності» [4].

Ониси́форова В.Ю. про спрощену систему оподаткування стверджує, що: «наявність спрощеної системи оподаткування є важливою умовою функціонування економіки України, але вже сьогодні. Необхідно створити систему заходів щодо недопущення зловживань при її використанні через значні негативні наслідки для економіки» [24].

Корзаченко О.В., проводячи системний аналіз оподаткування підприємств, зазначає, що спрощена система є «позитивним кроком у розвитку малого бізнесу» [15]. У власному дослідженні автор робить висновок про важливість малого бізнесу та його значення, оскільки «важливість цього сектора економіки проявляється в тому, що збільшується кількість зайнятого населення і, як наслідок, рівень доходів населення збільшується», і це призводить до «зростання загального попиту, що призводить до збільшення виробництва» [15].

Науковці Проскура К. П. та Горбуненко Л. В. проаналізували існуючий механізм оподаткування єдиним податком і відзначили беззаперечне покращення якості правової сфери наголосили на таких проблемних аспектах у

визначенні його податкової бази, а саме механізмі оподаткування єдиним податком [33].

Райкін В. С. розвиває наукові положення щодо існування спрощеної системи оподаткування та підтримує висновки попередніх науковців про необхідність та ефективність спрощеної системи оподаткування [35], стверджуючи, що «альтернатива спрощеної системи оподаткування в переважній більшості випадків не є «повне» оподаткування, але абсолютна «тінь», і ось що він має на увазі: «сектор малого бізнесу наразі не в змозі генерувати більше сплачених податків, і немає доказів можливого збільшення цих обсягів, якщо з спрощеної системи оподаткування будуть повністю переведено на загальну систему» [35].

В наукових працях Синчака В. П. йдеться про те, що «за відсутності законодавчого та чіткого наукового визначення разом із податковим механізмом створюється спеціальний механізм управління податками і зборами, «функціонально-ієрархічний вплив на відносини розподілу та розташування елементів спрощеної системи оподаткування» [39].

Сінчак В. П. вперше доводить, що «спрощений механізм справляння податків і зборів є важливою науковою категорією зі своїми особливостями та характерним співвідношенням між іншими категоріальними одиницями, а тому не є доцільним використовувати його як ключовий термін у законодавче визначення спрощеної системи обліку, оподаткування та звітності» []. Водночас він пропонує «ключовою фразою при визначенні спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності вважати сукупність окремих податків, що входять до її складу» [39].

Оскільки одним із принципів оподаткування є рівність усіх платників перед законом та відсутність податкової дискримінації, спрощену систему оподаткування можна порівняти з державною підтримкою малого підприємництва [6]. Науковець-економіст Олейніковою Л. стверджує про те, що «для юридичних осіб, які належать до мікропідприємництва та використовують спрощену систему оподаткування третьої групи, ефективними

інструментами підтримки може бути не лише підвищення рівня доходу», який застосування єдиного податку, а й запровадження заходів, що стимулюють або значно зменшують фінансове навантаження на суб'єктів інвестиційної діяльності шляхом зменшення об'єкта оподаткування на суму інвестиційних витрат» [23].

Окремі автори стверджують [38], що «окремий важливий інструмент підтримки, який водночас зменшить тягар офіційного працевлаштування працівників, може бути вирахуванням сум, виплачених за найманих працівників ЄСВ, з об'єкта оподаткування єдиним податком» [38], оскільки працівники, зайняті на підприємствах малого підприємництва, втрачають право на пенсійні виплати з досягненням пенсійного віку.

Термін «оподаткування малого бізнесу» стосується конкретної податкової системи, яка складається з визначених взаємопов'язаних заходів контролю. На основі цього тлумачення була запроваджена теорія оподаткування малого бізнесу, яка використовувалася для сприяння та процвітання малого та середнього бізнесу, який перебував у занепаді та на низькому рівні функціонування [41].

Оподаткування малого бізнесу можна розглядати в різних трактуваннях: політичному (розвиток територій), соціально-політичному (відродження середнього класу), соціальному (збільшення робочих місць і доходів) та економічному (виробництво ВВП). Таким чином, трактування сутності оподаткування суб'єктів малого підприємництва можна розглядати з точки зору тристороннього підходу, що характеризує його як явище, процес і систему.

По-перше, «спрощене оподаткування», як явище, що відображає формування комплексу економічних (доходи, чисельність працівників та інші умови та обмеження) і податкових умов (вибір ставок податку), виявляє позитивні та негативні властивості сплати податків і декларування, їх рівень та вплив на розвиток бізнесу.

По-друге, процес оподаткування малого підприємництва слід розглядати як низку послідовних податкових заходів, спрямованих на досягнення

поставленої мети – зменшення податкового тиску. Водночас можна стверджувати, що спрощене оподаткування – це поступове впровадження податкового механізму, яке забезпечує раціональне використання його інструментів для виконання певних податкових зобов'язань з метою наповнення бюджету.

Отримання дозволу на застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва юридичними та фізичними особами з дотриманням чітких обмежень щодо розміру доходу та кількості працівників. Ефективними соціальними інструментами визначення розміру єдиного податку є прожитковий мінімум та мінімальна заробітна плата.

По-третє, під спрощеною системою оподаткування можна розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів (суб'єктів, об'єктів, ставок податків), їх цілісну єдність (реєстр платників) та взаємодію з місцевим бюджетом та іншими платниками [31].

Проте існують чітко розмежовані податкові інструменти, до яких належать реєстрація платників, вид діяльності та розмір доходу. Тому додаткова реєстрація фізичних осіб – платників податків прискорить відродження малого бізнесу та створить нові робочі місця [15].

Отже, оподаткування суб'єктів малого підприємництва як складову податкового менеджменту можна трактувати як послідовний процес реалізації комплексу податкових заходів, спрямованих на оптимізацію податкового навантаження на платників податків суб'єктів малого підприємництва, забезпечуючи тим самим покращення їх фінансового стану, а також кількісні та якісні фінансові показники підприємства [15].

Тому дослідження теорії спрощеного оподаткування суб'єктів малого підприємництва потребує необхідності реалізації ефективних податкових відносин при справлянні єдиного податку.

1.2. Історія становлення спрощеної системи оподаткування в Україні

Важливою формою державної підтримки малого підприємництва є підтримка через податкові важелі. Завдяки цій підтримці за роки незалежності в Україні поступово утвердився малий бізнес. Позитивній динаміці його розвитку в докризовий період сприяло запровадження фіксованого податку та спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

Конкретні причини, що зумовили необхідність його запровадження наприкінці 90-х років 20 ст. в Україні спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності зумовило [37]:

1) необхідність створення сприятливих умов для реалізації підприємництва та розвитку бізнесу як важливого елемента процесу ринкової економіки;

2) труднощі на початковому етапі створення та фінансування малого бізнесу через низку причин, зокрема відсутність фінансових ресурсів, якісних кадрів, необхідність пошуку надійних ринків збуту товарів;

3) недостатній розвиток інших, неподаткових форм державної підтримки малого підприємництва та форм його самоорганізації, що сприяють вирішенню їх фінансових проблем;

4) недоліки податкової системи, яка характеризувалася складністю, значним податковим тиском на платників податків та великими витратами часу та коштів на адміністрування численних податків і зборів. Проте не всі малі підприємства, особливо на момент їх створення, здатні нести необхідні витрати на утримання кваліфікованих бухгалтерів, а також інші витрати зі сплати податків;

5) ухилення від сплати податків у великих розмірах, боротьба з якими лише за допомогою каральних заходів не дала достатніх результатів.

Процес запровадження спрощеної системи оподаткування має свою історію, яка розпочалася з прийняттям Указу Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.1998 р. № 727/98. Свого остаточного вигляду він

набув завдяки змінам, внесеним Указом Президента України від 28.06.1999р., який набрав чинності 19.09.1999 р.

Запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, які відповідають критеріям, визначеним податковим законодавством, є одним із основних напрямів державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні відповідно до ст.4 Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва».

Зазначеним Указом розширено сферу застосування спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва порівняно з визначенням Указу від 12.05.1998 р. Зокрема, визначено, що спрощена система оподаткування, обліку та звітності запроваджується для фізичні особи – підприємці, з якими протягом року у трудових відносинах перебуває не більше 10 осіб, у тому числі членів їх сімей, і річний дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) не перевищує 500 тис. грн. та юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, в яких середньооблікова чисельність працюючих за рік не перевищує 50 осіб, а обсяг доходу від реалізації продукції не перевищує 1 млн. грн.

Основні елементи єдиного податку для фізичних та юридичних осіб – суб'єктів спрощеної системи оподаткування, які діяли до 01.01.2011 р. наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Елементи механізму оподаткування єдиним податком юридичних та фізичних осіб в Україні до 1 січня 2011 р.

Юридичні особи	Фізичні особи
Об'єкт оподаткування	
Сума виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – кошти, фактично отримані суб'єктом підприємницької діяльності на поточний рахунок або до каси за здійснення операцій з продажу	Фіксований розмір єдиного податку не залежить від обсягу отриманої виручки від реалізації товарів (робіт, послуг), але виключно в межах 500 тис. грн на рік
Порядок встановлення ставок податку	
Розміри ставок встановлені Указом Президента № 727/98 (зі змінами)	Розміри ставок єдиного податку встановлюються відповідною місцевою радою

Ставки єдиного податку	
6 % суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору – у разі сплати ПДВ; 10 % суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), за винятком акцизного збору, – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку	У межах від 20 до 200 грн на місяць; ставка збільшується на 50 % за кожен місяць у разі використання у підприємницькій діяльності найманої праці, включаючи членів сім'ї підприємця. Якщо підприємець здійснює декілька видів діяльності, для яких встановлено різні ставки податку, податок сплачується за більшою ставкою
Розподіл сплати єдиного податку	
Єдиний податок сплачувався щомісяця не пізніше 20-го числа наступного місяця на окремий рахунок відділень Державного казначейства України	

Джерело: [37]

Започаткована спрощена система оподаткування стала альтернативою загальній системі оподаткування. Його альтернативність проявляється в тому, що:

– по-перше, перехід на спрощену систему є добровільним рішенням підприємства, яке відповідає встановленим законодавством критеріям;

– по-друге, та сама діяльність, яку здійснює компанія, може оподатковуватись лише за однією системою оподаткування – звичайною чи альтернативною.

– по-третє, спрощена система замінює звичайну, тобто передбачає відповідний перелік податків і зборів, що підлягають сплаті. Водночас вибір спрощеної системи оподаткування звільняє платника від сплати деяких податків і зборів, передбачених на загальній системі оподаткування [18].

Альтернативна система оподаткування не лише сприяла детінізації економіки, але водночас вирішила дві проблеми, які були надзвичайно актуальними на даному етапі розвитку української економіки [21].

Через неспроможність до саморегулювання державної економічної політики необхідно було знайти важелі впливу на її покращення. Держава використовувала стимулюючу функцію оподаткування, а саме: стимулювала зростання обсягів діяльності та ефективне використання наявних ресурсів. Другий варіант – дерегуляція підприємницької діяльності, яка значно зменшить

витрати держави на адміністрування податків і зборів, витрати платників податків на підготовку податкової звітності, зменшить ризики помилок і накладення штрафів [3].

Прийняття Податкового кодексу України (ПКУ) передувало багато причин: велика кількість суперечливих податкових норм; необхідно було оздоровити економіку в посткризовий період. Влада змушена була вжити рішучих кроків для реформування податкової системи відповідно до вимог Європейського Союзу. Етапи прийняття Податкового кодексу України представлено на рис. 1.1.

Рис.1.1. Етапи прийняття Податкового кодексу України

Джерело: [32]

Податковий кодекс України дав змогу систематизувати нормативні акти щодо спрощеної системи оподаткування та більш детально розмежувати групи платників податків.

Незважаючи на невеликий досвід існування української податкової системи, вона вже має багату історію. На формування альтернативної податкової системи вплинули як економічні, так і політичні чинники: неспроможність державної економічної політики до саморегулювання та потреба влади підвищувати свій рейтинг. У 1998 році прийняття президентського указу сприяли економічні труднощі в державі: необхідно було вдосконалити економічну політику та дерегулювати підприємницьку діяльність, що дозволило б більш раціонально використовувати наявні ресурси держави [37].

Незважаючи на складну економічну та політичну ситуацію в Україні на початку XXI століття, альтернативні системи оподаткування виправдали покладені на них сподівання та збільшили позитивну динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України.

Таким чином, аналіз та врахування помилок і недоліків, які виникли у сфері спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, з урахуванням політичних та економічних факторів дає змогу уникнути подібних помилок у реалізації сучасної державної регуляторної політики.

1.3. Зарубіжний досвід застосування спрощеної системи оподаткування та можливості застосування в Україні

Підтримка малого підприємництва в багатьох країнах світу здійснюється безпосередньо через податкову систему шляхом використання таких механізмів оподаткування: спрощена система оподаткування та/або створення для нього спеціальних умов оподаткування шляхом запровадження спеціальних правил оподаткування (застосування загальних правил з окремими правилами оподаткування, пільги для малого бізнесу).

Західні країни вживають різноманітних заходів для зменшення податкового тягаря зі сплати податків на прибуток для підтримки малого бізнесу: використання пільгового податку, можливість ведення обліку за

касовим методом для розрахунку оподаткованого доходу як а також інші спрощені процедури обліку та звітності (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Спрощені системи оподаткування малого бізнесу в зарубіжних країнах

Країна	Платники податку	Розрахунок податкового зобов'язання
Австрія	Малі підприємства: щорічний дохід менше 220 000 євро	Оподатковуваний дохід розраховується як 88% від суми щорічних надходжень; застосовується звичайна ставка оподаткування.
	Сільське господарство та лісництво: фізичні особи-підприємці з вартістю активів нижче 130 000 євро	Оподатковуваний дохід розраховується як надходження за рік (включаючи ПДВ) за мінусом частини щорічних витрат (70–80%), що залежить від виду діяльності, розміру земельної ділянки, розміщення, а також того, як (або де) продається продукція. Оподатковуваний дохід для менших (або менш прибуткових) підприємств розраховується на основі оціночної вартості землі.
Чехія	Малі підприємства, що є у власності фізичних осіб без найманих працівників та доходом до 5 млн. чеських крон впродовж одного з трьох останніх податкових періодів	Оподатковуваний дохід встановлюється податковими органами.
Данія	Мореплавні підприємства	Оподатковуваний дохід залежить від тоннажності судна; ставка зростає з тоннажністю.
Франція	Мікропідприємства, неплатники ПДВ з річним доходом до: 1А 82 000 євро (торгівля); 1В 32 900 євро (послуги)	1А Оподатковуваний дохід дорівнює 29% річного доходу; застосовується нормальна ставка оподаткування; 1В Оподатковуваний дохід дорівнює 50% річного доходу; застосовується нормальна ставка оподаткування.
	Самозайняті особи: виконання умов попередньої групи; прибутковий по- даток з домогосподарства становить максимум 26 631	Щомісячний податок розраховується як відсоток від доходу: 1% – від продажу товарів; 1,7% - від надання послуг; 2,2% - від надання професійних послуг.
Польща	Фізичні особи з річним доходом в попередньому році до 150 000 євро	Сума податку, що встановлюється податковими органами.
	2. Мікропідприємства: малі підприємства в сфері послуг з кількістю найманих працівників до 5 осіб.	Податок розраховується на основі податкової карти, де податкове зобов'язання залежить від виду діяльності та її обсягу, кількості працівників, числа жителів в населеному пункті, де розташоване підприємство.

Джерело: [13]

Розглянемо детальніше окремі інструменти пільгового оподаткування суб'єктів малого підприємництва. За цим режимом оподаткування компанії, які за відповідними критеріями належать до категорії малого бізнесу, звільняються від сплати податку на прибуток. Податок на прибуток замінюється презумптивним податком, який передбачає податкову базу, відмінну від доходу, наприклад річного доходу (доходу). Оскільки презумптивним податок зазвичай базується на скоригованій податковій базі з використанням звичайних податкових ставок, у деяких випадках податкові ставки для цього податку залежать від типу економічної діяльності (наприклад, у Франції) [13].

Вимоги до платників податків зазвичай визначаються обмеженнями річного доходу, у деяких країнах також враховується максимальна кількість працівників (наприклад, у Чехії, Польщі та Словенії). Слід також зазначити, що деякі системи є добровільними та передбачають можливість вибору спрощеної або загальної системи оподаткування, причому застосування тієї чи іншої системи є обов'язковим протягом певної кількості років (Данія). Така можливість вибору системи оподаткування сприяє зменшенню податкових витрат і витрат на адміністрування податків. Малі підприємства можуть бути звільнені від обов'язку ведення бухгалтерського обліку. Оскільки малі підприємства рідше наймають працівників для цілей оподаткування, спрощений облік при використанні режиму пільгового оподаткування дає платникам більше впевненості в правильності своїх податкових зобов'язань. Застосування презумптивного податку не тільки сприяє наповненню бюджету за рахунок надходжень від таких податків, а й полегшує перехід малих підприємств, які перевищили граничні значення, на звичайну систему оподаткування прибутку [23].

Найпростішим типом презумптивного податку є одноразовий податок, який сплачується у вигляді фіксованої суми. На практиці таким податком обкладаються компанії, які займаються малооборотною діяльністю (наприклад, перукарі, механіки, рибалки). Основними перевагами податку є його простота, низьке податкове навантаження та низька вартість адміністрування податків.

Однак, оскільки це фіксована сума, одноразовий податок може стати більшим тягарем для компаній з низьким доходом, а в часи, коли компанії мають низький прибуток або збитки, необхідність сплати податку може спричинити проблеми з ліквідністю, що призведе до ведення компанії.

У зв'язку з цим в Угорщині діють два спрощених режими оподаткування малого бізнесу. Перша система оподаткування KIVA, заснована на рівні грошового потоку компанії і замінює податок на прибуток, соціальні внески та внески на професійне навчання. Ставка податку становить 16% від бази оподаткування – доходу платника податку. Ставка зростає зі збільшенням витрат на персонал. Компанії з кількістю співробітників не більше 25 осіб і річним доходом не більше 500 мільйонів форинтів можуть використовувати схему оподаткування. Проблемними моментами застосування цього режиму є створення умов для підтримки трудомістких підприємств, які стрімко розвиваються, а також забезпечення нейтральності між виплатою заробітної плати та податковими зобов'язаннями роботодавця [13].

Другий режим оподаткування (КАТА) полягає у сплаті одноразового податку самозайнятими особами. Відповідно до цього режиму оподаткування підприємці, зареєстровані як малі платники податків, сплачують щомісячний внесок у розмірі 50 000 форинтів (або 75 000 форинтів, якщо підприємець обрав вищий рівень соціального захисту). Цей одноразовий платіж стягується з доходу до 6 мільйонів форинтів, а якщо дохід перевищує цю суму, сплачується податок у розмірі 40% від суми перевищення. Сплата цього податку звільняє вас від сплати корпоративного податку, податку на доходи фізичних осіб, внесків на соціальне страхування, внесків на медичне страхування, пенсійних внесків, а також внесків на працевлаштування та професійне навчання. При цьому він не звільняється від сплати ПДВ. Система оподаткування КАТА була створена для боротьби з тіньовою торгівлею та спрощення бухгалтерського обліку для мікропідприємств [21].

В Італії діє оподатковуваний податок, який замінює податок на прибуток, регіональні та муніципальні додаткові збори та регіональні податки на

виробництво. Платники цього податку звільняються від сплати ПДВ, але не можуть вираховувати митні платежі. Платниками податку можуть бути лише фізичні особи-підприємці з певним граничним річним доходом (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

**Порогові значення доходу та ставки прибутковості для розрахунку
спрощеного податку в Італії**

Сфера економічної діяльності	Ліміт доходу, євро	Національна ставка прибутковості (рентабельності)
Харчова промисловість	35 000	0,4
Оптова та роздрібна торгівля	40 000	0,4
Торгівля іноземними продуктами харчування	30 000	0,4
Міжнародна торгівля	20 000	0,54
Будівництво і нерухомість	15 000	0,86
Торговельні посередники	15 000	0,62
Ресторанний та готельний бізнес	40 000	0,4
Професійна діяльність	15 000	0,78
Інші	20 000	0,67

Джерело: [13]

Ще один відносно простий тип оподаткування – це податок, заснований на показниках розміру компанії, відмінних від обороту чи прибутку. Такими показниками можуть бути загальна чисельність працівників, вартість активів, споживання електроенергії тощо. Базу оподаткування цим податком зазвичай важче підробити, ніж показник обороту чи прибутку. Негативна сторона податку полягає в тому, що платники намагатимуться обмежити фінансування тих витрат, які пов'язані з показниками. Наприклад, якщо база оподаткування пов'язана з кількістю працівників, існує ризик того, що компанії намагатимуться обмежити кількість працівників, а якщо сума податку залежить від площі нерухомості, інвестиції в нерухомість активи будуть відповідно мінімізовані [13].

Спрощений податок часто використовується по відношенню до компаній, які здійснюють певні види господарської діяльності. Наприклад, у Данії таким

податком обкладаються судноплавні компанії, а показником, від якого залежить розмір податку, є вантажопідйомність судна.

Крім того, показники сплати податків можуть бути пов'язані з веденням бізнесу в певних географічних зонах. Наприклад, у Польщі податок для мікропідприємств залежить, крім ряду інших показників, від кількості населення міста, в якому розташоване підприємство.

Найпоширенішим типом презумптивного податку є податок з продажів. На відміну від одноразових та індикативних податків, податок з продажів безпосередньо залежить від розміру компанії, який вимірюється обсягом її обороту. Фіксована податкова ставка є досить ефективною податковою ставкою для компаній, чий дохід нижчий за певний поріг. Таким чином, податок з продажу призводить до підвищення податкового тягаря на неефективні компанії, а також перешкоджає розміщенню капіталу в секторах економіки, у яких поріг прибутковості нижчий за середній [5].

Регулювання податку з продажу часто застосовується до певних секторів економіки. Цікавим прикладом є Чилі, де податкові зобов'язання малих залізодобувних компаній залежать від ціни міді (якщо вони активно займаються видобутком міді, золота чи срібла).

Підсумовуючи зарубіжний досвід функціонування системи оподаткування малого бізнесу, можна сказати, що в більшості країн світу існують механізми пільгового оподаткування малого бізнесу. Оцінити їх ефективність складно, оскільки податкова система в кожному окремому випадку є лише одним із елементів складного механізму фінансової підтримки малого підприємництва. Крім того, не всі варіанти пільгового оподаткування можна використовувати в Україні. Водночас, на нашу думку, особливу увагу в майбутньому слід приділити деяким заходам у рамках реформи спрощеної системи оподаткування.

По-перше, заслуговує на увагу досвід Італії з диференціації ставок за видами діяльності. Застосований в Італії підхід, на нашу думку, дає змогу максимально врахувати рівень рентабельності діяльності в тій чи іншій галузі, а

також пріоритетність фінансового забезпечення окремих видів господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва. Оскільки базою оподаткування єдиним податком в Україні є оборот підприємства, підприємства з високою рентабельністю мають можливість значно повніше використовувати пільгове оподаткування, а підприємства з високими витратами та низькою рентабельністю мають можливість значно ширше використовувати лише у спрощеному порядку ведення бухгалтерського обліку та звітності, а зовсім не у відсутності додаткових коштів на розвиток у зв'язку зі сплатою меншої суми податку. На цьому фоні ми вважаємо, що використання досвіду Італії може бути особливо цінним у сучасних умовах [39].

По-друге, заслуговує на увагу також досвід Польщі щодо оподаткування мікропідприємств, де податок розраховується залежно від виду діяльності та її обсягу, кількості працівників та кількості мешканців населеного пункту, де розташоване підприємство. Врахування більшого переліку параметрів, що визначають суму податкового зобов'язання, дає можливість досягти найвищого рівня податкової справедливості, особливо для фізичних осіб-підприємців.

РОЗДІЛ 2

ЗАСТОСУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ (НА ПРИКЛАДІ ФОП «ДАНИЛЮК Я.К.»)

2.1. Характеристика елементів спрощеної системи оподаткування в Україні

В умовах політичної та економічної нестабільності національної економіки посилюється пріоритет розвитку малого бізнесу, який характеризується більш гнучкою мобільністю до несприятливих умов зовнішнього середовища та здатністю забезпечувати бізнес підприємницької діяльності. Ефективне ведення бізнесу можливе лише за умови стабільності та передбачуваності податкового законодавства, яке забезпечує оптимальне податкове навантаження на компанії. У сфері малого підприємництва – це спрощена система оподаткування як спеціальна система оподаткування, яка запроваджується з метою зменшення податкового навантаження та заохочення суб'єктів мікропідприємництва до прозорості їхньої господарської діяльності в Україні. Важливість застосування спрощеної системи оподаткування визначається такими критеріями, як забезпеченість податковими надходженнями місцевих бюджетів та оптимальне податкове навантаження для ефективного ведення бізнесу. Ведення тотальної війни на території нашої держави стало передумовою для запровадження податкових новацій для підтримки економіки, що, у свою чергу, позначилося як на податкових надходженнях державного та місцевих бюджетів, так і на діяльності підприємств.

У загальному вигляді спрощена система оподаткування передбачає застосування особливого механізму сплати податків і зборів, який характеризується обміном сплати окремих податків на сплату єдиного податку

відповідно до умов, визначених главою 1 розділу XIV Податкового кодексу України.

Підприємства, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, поділяються на чотири групи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ідентифікація суб'єктів господарювання за групами платників єдиного податку в 2024 році

Група платника єдиного податку	Розмір річного доходу	Дозволена кількість працівників	Сфера діяльності
1 група (ФОП)	до 167 МЗП 1 185 700,00 грн.	заборонено використовувати працю найманих осіб	роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадження господарської діяльності з надання побутових послуг населенню
2 група (ФОП)	до 834 МЗП 5 921 400,00 грн.	не перевищує 10 осіб	надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства
3 група (ФОП, юрособи)	до 1167 МЗП 8 285 700,00 грн.	немає обмежень	суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми (крім тих, що підпадають під обмеження згідно п. 291.5 ПКУ)
4 група (юрособи, ФОП)	для юросіб – частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній (звітний) рік повинна дорівнювати, або ж перевищувати 75%.	юрособи – не обмежено ФОП – не можуть мати найманих працівників	юрособи, незалежновід організаційно-правової форми та ФОП, що провадять діяльність виключно в межах зареєстрованого фермерського господарства.

Джерело: [32]

У 2024 році основні ставки податку для підприємств, які застосовують спрощену систему оподаткування, діють у таких межах (рис. 2.1).

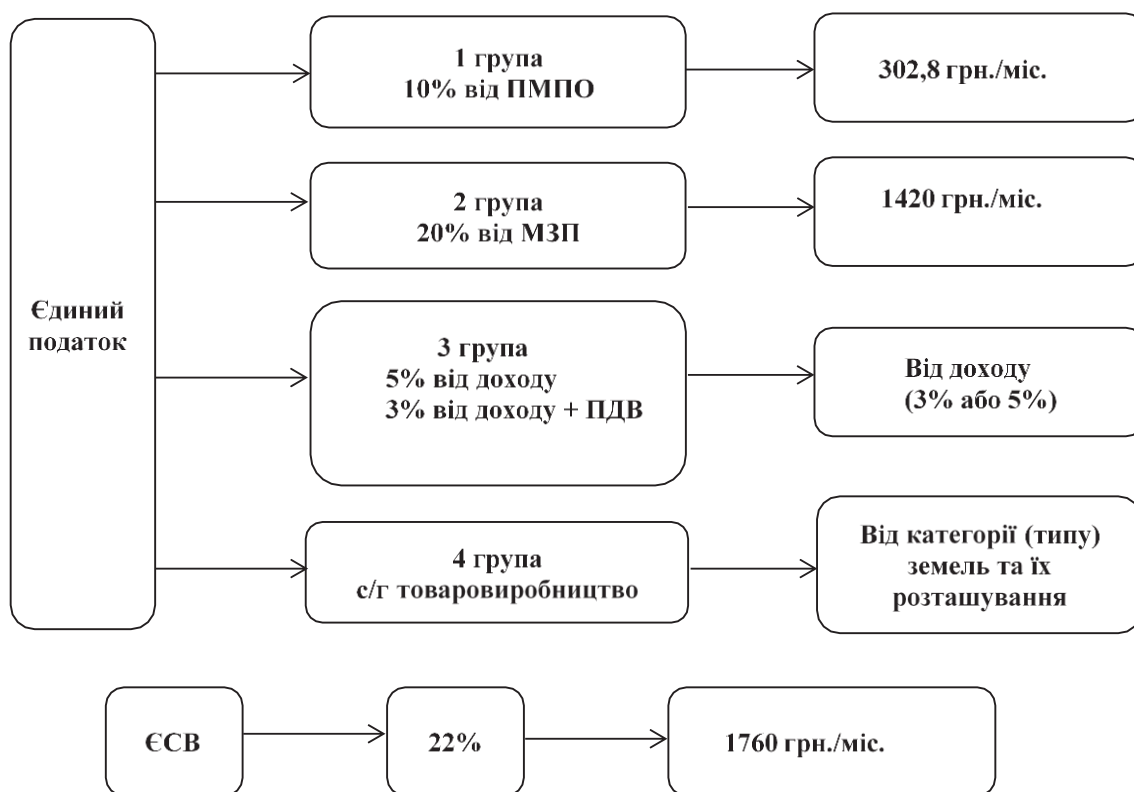

Рис. 2.1. Ставки і розміри єдиного податку та ЄСВ у 2024 році

Джерело: [32]

З метою зменшення податкового тиску на підприємства Верховна Рада України прийняла Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо застосування норм» на період дії воєнного стану».

Вказаним законом внесено певні особливості для суб'єктів підприємницької діяльності та компаній, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, а також тих, хто має право переходу на цю систему. Крім того, 16 квітня 2022 року набув чинності Закон № 2173-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування деяких податків на період воєнного та надзвичайного стану». силою якого внесено деякі корективи до Закону № 2120-IX. Зокрема, відповідно до прийнятого закону та з урахуванням виправлень від сплати єдиного податку звільняються фізичні особи-підприємці першої та другої груп платників єдиного податку. Також розширено можливості для переходу до статусу платника єдиного податку третьої групи: знято обмеження на дохід до 7

мільйонів гривень та немає обмеження щодо кількості працівників. Проте заборонено перейти на спрощену систему для компаній, які здійснюють діяльність, пов'язану з: гральним бізнесом; Обмін іноземних валют; виробництво, експорт, імпорт, реалізація підакцизних товарів (крім роздрібної торгівлі пально-мастильними матеріалами в тарі до 20 літрів та роздрібної торгівлі підакцизними товарами); Видобуток/реалізація корисних копалин (крім видобування поверхневих та підземних вод підприємствами, що спеціалізуються на наданні послуг з централізованого водопостачання та водовідведення); надання страхових послуг, кредитів, лізингу; реєстрація цінних паперів; також заборонено спрощене оподаткування фізичних/юридичних осіб-нерезидентів [20].

Для переходу на спрощену систему оподаткування підприємцю достатньо подати заяву про застосування спрощеної системи оподаткування, затверджену наказом Міністерства фінансів України від 16 липня 2019 року № 308 у паперовій формі або за допомогою електронного спілкування в електронній формі відповідно до Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги».

Відповідно до Закону від 15 березня 2022 року № 2120-ІХ та доповнень до нього ставку єдиного податку для платників єдиного податку третьої групи зменшено до двох відсотків доходу. Крім того, зазначеним платникам також дозволено не виконувати обов'язок зі справляння, сплати та звітування з ПДВ за операціями, місцем постачання товарів, робіт і послуг яких є митна територія України.

Розглянемо суму зменшення податкового навантаження на прикладі фізичної особи – підприємця, а саме суму податків, яку вона мала б сплатити за реалізовану продукцію/послуги на суму 300 000,00 грн під час застосування різних режимів оподаткування (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Порівняння систем оподаткування на прикладі платників єдиного податку
3-ї групи у 2024 році**

Назва показника	Загальна система оподаткування	Спрощена система оподаткування	
		5%	3%
ПДВ (20%), грн.	50 000,00	0,00	50 000,00
Податок з доходу/ прибутку, грн.	45 000,00	15 000,00	7 500,00
ЄСВ (22%), грн.	1 760,00	1 760,00	1 760,00
Всього, грн.	96 760,00	16 760,00	59 260,00

Джерело: [20]

Важливо також, що протягом усього періоду дії воєнного стану та через три місяці після завершення воєнного стану за несплату ЄСВ не нараховуються штрафи та пені та не здійснюється контроль. Фізичні особи-підприємці звільняються від обов'язку сплати ЄСВ за себе, а суб'єкти підприємницької діяльності на спрощеній системі оподаткування 2 і 3 груп не мають права сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників; цей внесок сплачується з державного бюджету.

Основним позитивним фактором запровадження таких змін до правил спрощеної системи оподаткування є полегшення податкового навантаження для фізичних та юридичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність в умовах воєнного стану. Нарешті, існують обставини непереборної сили, які перешкоджають підприємцям/підприємствам закуповувати сировину для виробництва товарів (надання послуг) в обсягах, достатніх для нормального функціонування виробництва, реалізовувати виготовлену продукцію на раніше освоєних ринках збуту та наймати працівників необхідного кваліфікаційного рівня.

Після припинення дії воєнного стану на території України п. 8 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України втрачається право застосовувати спрощену систему оподаткування та автоматично переходить на

систему, яка діяла до обрання податку, зазначеного у вищезазначеному пункті Податкових характеристик, зазначених у податковому законодавстві: ПКУ.

Платники, які перебували на загальній системі оподаткування після скасування воєнного стану, подають декларацію про доходи нарахованою сумою на початок календарного року, але без урахування доходів, отриманих за період дії спрощеної системи оподаткування за ставкою 2 %. А при розрахунку суми річного доходу платника податку на прибуток від будь-якої діяльності для цілей трансфертного ціноутворення враховується сума доходу за весь звітний рік (з урахуванням доходу, отриманого за період).

Що стосується ПДВ, то при переході на спрощену систему оподаткування свідоцтво про реєстрацію платника ПДВ не видаляється, а «заморожується» на період дії спеціального режиму оподаткування. Тобто вибір єдиної ставки податку 3% не має податкового впливу на ПДВ для тих, хто був платником ПДВ до введення воєнного стану на території України.

Вивчивши спрощену систему оподаткування в Україні в умовах воєнного часу та розглянувши законопроекти, які ввели її в дію (особливо щодо спрощеної системи оподаткування з єдиною ставкою 3%), помітно, що держава докладає зусиль для продовження для підтримки та сприяння діяльності суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану.

Адже компанії та підприємці, які продовжують працювати, забезпечують населення необхідними продуктами та послугами та підтримують економіку країни, яка потребує сумлінних платників податків, які наповнюють державний бюджет, сплачуючи податки та збори.

Отже, суб'єкти господарської діяльності також потребують підтримки, тому державні органи вирішили її надати, розширивши критерії, яким має відповідати кандидат для переходу на спрощену систему оподаткування, і дозволивши вищезгаданим суб'єктам не виконувати обов'язок нарахування, сплата та подання звітності з ПДВ операцій, місце постачання товарів, робіт і послуг знаходиться на митній території України.

2.2. Оцінка економічного ефекту застосування спрощеної системи оподаткування в Україні

Малі підприємства є основним джерелом економічного розвитку держави, оскільки швидко реагують на зміни ринкового середовища, використання нових технологій та зміни суспільних потреб. Він практично не потребує великого стартового капіталу, забезпечує оборотність ресурсів, швидко реагує на зміни ринкової структури, забезпечує управління багатьма соціально-економічними проблемами тощо. Тому одним із головних завдань держави є підтримувати та стимулювати підприємницьку діяльність суб'єктів малого підприємництва.

Податкове законодавство України є одним із найскладніших у правовій системі України. Водночас спостерігається тенденція до нестабільності. Проте, як показує практика правозастосування, зміни податкового законодавства України часто породжують нові проблеми [8].

Сприяння малому підприємництву шляхом створення ефективної системи оподаткування в Україні створить один із позитивних факторів для подальшого розвитку держави та вплине на її ринкові відносини та інтеграцію у світовий ринок.

Єдиний податок відноситься до місцевих податків і є однією з основних складових їх поповнення. Динаміку зміни розміру єдиного податку за 2019-2023 роки в місцевих бюджетах, розміру доходів місцевих бюджетів, розміру податку на доходи фізичних осіб та їх частки в доходах зведеного бюджету наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка та структура надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення
Податкові надходження місцевих бюджетів, млн. грн	270545,8	282572,0	351875,9	393460,6	434540,9	163995,1
Місцеві податки і збори, млн. грн.	73575,3	75686,2	89896,6	84305,1	100008,7	26433,4
Єдиний податок, млн. грн.	35270,2	38031,0	46282,4	47226,1	55805,3	20535,1
темп зростання до попереднього року, %	-	108,0	122,0	102,0	118,0	10,0
Частка ЄП в податкових надходженнях місцевих бюджетів, %	13,0	13,5	13,2	12,0	12,9	-0,1
Частка ЄП в загальній сумі місцевих податків і зборів, %	47,9	50,3	51,5	56,0	55,8	7,9

Джерело: [25, 26, 27]

Аналіз табл. 2.3 показав, що стабільна динаміка податкових надходжень від сплати єдиного податку спостерігалася в довоєнний період, у тому числі під час пандемії COVID-19. Темп приросту сплаченого єдиного податку у довоєнному 2021 році порівняно з попереднім періодом склав 122%, що в абсолютному виразі склало 8251,4 тис. грн. Зростання податкових надходжень фізичних осіб-платників. З початком повномасштабної війни у 2022 році зростання єдиного податку трохи впало і становило лише 2% від попереднього передвоєнного року. Проте надходження від єдиного податку вже у 2023 році зросли на 18% порівняно з 2022 роком.

Незважаючи на загальну тенденцію зменшення податкових надходжень місцевих податків і зборів у 2022 році, єдиний податок демонструє стабільну тенденцію до зростання як абсолютного значення, так і структури місцевих податків і зборів. У 2023 році сума сплаченого єдиного податку зросла порівняно з 2022 роком на 8578,9 тис. грн та порівняно з довоєнним 2021 роком на 9522,9 млн грн, а його питома вага в загальній сумі місцевих податків зросла на 4,3%. Доходи фізичних осіб від єдиного податку дещо відрізняються від

загальної тенденції (табл. 2.4). Незмінним залишається те, що основну суму єдиного податку сплачують фізичні особи-підприємці (1-3 групи), хоча частка сплаченого ними єдиного податку зменшилася.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура надходжень від платників єдиного податку

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення
Єдиний податок, млн. грн.	35270,2	38031,0	46282,4	47226,1	55805,3	20535,1
Єдиний податок, сплачений фізичними особами-підприємцями, млн. грн.	24952,7	27626,6	34813,2	32888,2	38004,9	13052,2
Частка ЄП, сплаченого ФОПами, у загальній сумі єдиного податку, %	70,7	72,6	75,2	69,6	68,1	-2,6
Єдиний податок, сплачений юрособами, млн. грн.	5044,4	5066,2	6175,4	9844,2	11938,6	6894,2
Частка ЄП, сплаченого юридичними особами – платниками 3 групи, у загальній сумі ЄП, %	14,3	13,3	13,3	20,8	21,4	7,1
Єдиний податок, сплачений с/г товаровиробниками	5273,1	5338,1	5293,8	4493,6	5861,7	588,6
Частка ЄП, сплаченого с/г товаровиробниками, у загальній сумі ЄП, %	15,0	14,1	11,5	9,5	10,5	-4,5

Джерело: [7, 25, 26, 27]

У довоєнний період ФОПи становили від 67,2% до 75,2% загальної суми сплаченого єдиного податку. Під впливом податкової реформи, пов'язаної з війною, їх частка впала до 68,1%. При цьому спостерігається значне зростання єдиного податку, який сплачують юридичні особи: у 2022 році порівняно з 2021 роком на 3668,8 млн грн та у 2023 році порівняно з 2022 роком на 2094,4 млн грн.

Така різниця у сплачуваному єдиному податку зумовлена інструментами податкового стимулювання підприємств у період воєнного стану, найважливішими з яких були: надання права на спрощену систему оподаткування юридичних осіб (для самозайнятих осіб та юридичні особи). компанії) за ставкою 2% від обороту за правилами, встановленими для платників податків 3-ї групи, тобто звільняються від податку на прибуток, ПДВ

та інших платежів; Звільнення від обов'язку сплати єдиного податку для платників 1 і 2 груп спрощеної системи оподаткування.

Запровадження певних преференцій у сфері спрощеної системи оподаткування вплинуло на динаміку кількості платників ЄП 1-3 груп. Розробники Стратегії національних доходів на основі даних ДПС вказали кількість фізичних осіб-платників податків за основними групами (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Кількість платників єдиного податку 1–3 групи (тис. осіб)

Група платників єдиного податку	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення
платники 1 групи	223,2	226,9	223,3	207,7	206,7	-16,5
платники 2 групи	669,1	658,1	622,8	555,3	590,1	-79,0
платники 3 групи ФОП, у т.ч.	596,0	645,6	707,5	732,4	747,9	151,9
платники 3 групи – ФОП за ставками 3% / 5%	596,0	645,6	707,5	466,9	500,6	-95,4
платники 3 групи – ФОП за ставкою 2%	х	х	х	265,5	247,3	
Загальна кількість ФОП – платників ЄП	1488,3	1530,6	1553,6	1495,4	1544,7	56,4
частка ФОП у загальній структурі платників ЄП	90,0	90,0	90,0	86,0	87,0	-3,0
платники 3 групи – юридичні особи за ставками 3 % / 5 %	165,6	170,3	176,7	191,6	182,6	17,0
платники 3 групи – юридичні особи за ставкою 2 %	х	х	х	53,2	55,1	
Загальна кількість юридичних осіб – платників 3 групи	165,6	170,3	176,7	244,8	237,7	72,1
частка ЮО у загальній структурі платників ЄП	10,0	10,0	10,0	14,0	13,0	3,0
Загальна кількість платників ЄП 1–3 груп	1 653,9	1 700,9	1 730,3	1 740,2	1 782,4	128,5

Джерело: [7, 25, 26, 27]

Наведена інформація свідчить про загальне зростання окремих платників податків 1-3 груп навіть у період воєнного стану. Спрощену систему оподаткування використовують переважно фізичні особи-підприємці, частка яких у довоєнний період становила 90% від загальної кількості платників ЄП 1-3 груп. Найбільшу групу учасників у групах 1 і 2 становлять сектори роздрібної та оптової торгівлі, включаючи ремонт автомобілів, на які припадає близько двох третин учасників і продажів. У групі 3 спостерігається галузевий зсув у

бік професійних та ІТ-послуг. Більшість підприємців в Україні обирають 2 та 3 групи єдиного податку. І це виправдано, оскільки належність до цих груп дає змогу здійснювати більш диференційовані види діяльності та отримувати вищі доходи в межах розміру. Проте найбільше податкове значення для місцевих бюджетів України мають платники 3 групи, які сплачують податок з обороту за ставкою 5% (якщо не є платниками ПДВ) або 3% – якщо є платниками ПДВ.

Суттєві зміни спостерігаються у структурі платників єдиного податку 3 групи, у зв'язку із запровадженням спеціального режиму сплати єдиного податку за ставкою 2% не лише для мікропідприємств, які відповідають критеріям за розміром отриманого доходу, а й для інших компаній з високим доходом. Як показують дані в табл. Платниками єдиного податку за ставкою 2% стали 3 265,5 тис. фізичних осіб-підприємців та 53,2 тис. компаній. Ця система стала вигідною для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців 3 групи зі сплатою єдиного податку 5% (без ПДВ).

Проведений аналіз свідчить про загальне зростання окремих платників податків 1-3 груп навіть у період воєнного стану. Спрощену систему оподаткування використовують переважно фізичні особи-підприємці, частка яких у довоєнний період становила 90% від загальної кількості платників ЄП 1-3 груп. Найбільшу групу учасників у групах 1 і 2 становлять сектори роздрібно́ї та оптової торгівлі, включаючи ремонт автомобілів, на які припадає близько двох третин учасників і продажів. У групі 3 спостерігається галузевий зсув у бік професійних та ІТ-послуг. Більшість підприємців в Україні обирають 2 та 3 групи єдиного податку. І це виправдано, оскільки належність до цих груп дає змогу здійснювати більш диференційовані види діяльності та отримувати вищі доходи в межах розміру. Проте найбільше податкове значення для місцевих бюджетів України мають платники 3 групи, які сплачують податок з обороту за ставкою 5% (якщо не є платниками ПДВ) або 3% – якщо є платниками ПДВ.

Суттєві зміни спостерігаються у структурі платників єдиного податку 3 групи, які відбулися у зв'язку із запровадженням спеціального режиму сплати єдиного податку за ставкою 2% не лише для мікропідприємств, які відповідають критеріям за розміром отриманого доходу, а й для інших підприємств з високим доходом. Як показують дані таблиці. Платниками

єдиного податку за ставкою 2% стали 3265,5 тис. фізичних осіб-підприємців та 53,2 тис. компаній. Ця система стала вигідною для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців 3 групи зі сплатою єдиного податку за ставкою 5% (без ПДВ).

За даними ДПС, правом на зниження єдиного податку з 5% до 2% скористалися 252 тисячі фізичних осіб-підприємців - у п'ять разів більше, ніж компаній. Сума пільгового податку, яку вони перерахували до місцевих бюджетів, склала майже 3,9 мільярда гривень. Деякі переваги мали зворотний ефект. Наприклад, незважаючи на те, що неприбуткові організації першої групи могли не сплачувати єдиний податок, за січень-жовтень 2022 року вони перерахували на 35%, або на 88,5 млн грн, більше, ніж за аналогічні місяці 2021 року. За десять місяців перші та другої групи неприбуткових організацій перераховано до місцевих бюджетів 4,8 млрд. грн. Також зросли надходження від єдиного соціального внеску, хоча всі ФОПи були звільнені від нього [8].

Перехід на 2% ставку оподаткування дозволив великим компаніям уникнути сплати інших податків, які вони повинні були сплачувати раніше - ПДФО (18%) і ПДВ (20%). Чим прибутковішою була компанія, тим вигідніше було переходити на спрощену систему оподаткування і платити лише 2% від доходу. Можливість мінімізації податків також активно використовували представники ігрової індустрії. Представники Київської школи економіки (KSE) зазначили, що правом застосування 2-відсоткової ставки користуються компанії з високою нормою прибутку – компанії, які займаються букмекерством та азартними іграми. Це призвело до зменшення надходжень від податку на прибуток підприємств та ПДВ. За підрахунками заступника голови податкового комітету Верховної Ради Ярослава Железняка, через ставку податку в 2% держава щомісяця недоотримує щонайменше 500-700 мільйонів гривень. При цьому близько 200 мільйонів гривень із цієї суми становлять втрати бюджету, пов'язані з використанням переваги через гральний бізнес. Однак, на його думку, загалом ці суми можуть перевищувати 10 мільярдів гривень [7].

Запровадження пільгового оподаткування призвело до низки проблем, через які державний бюджет втратив кошти. У результаті до бюджету не нараховано значних сум: за рахунок пільгового розмитнення автомобілів –

понад 13 млрд грн, за рахунок скасування акцизу на паливо – 50 млрд грн, звільнення імпорту від мита та ПДВ – більше понад 40 млрд грн, за ставкою податку 2% – близько 10 млрд.

З 1 серпня 2023 року скасовано ставку єдиного податку для фізичних осіб-підприємців 3 групи у розмірі 2%, скасовано сплату єдиного податку для фізичних осіб-підприємців 1 та 2 груп, а також граничний розмір доходу для фізичних осіб-підприємців група 3 та обмеження щодо організаційно-правових форм субпідприємств, які можуть перебувати у 3 групі ФОП. Фактично великий бізнес повернувся на загальну систему оподаткування, відновлено сплату єдиного податку для 1 та 2 груп.

Якщо порівнювати динаміку кількості платників за категоріями та податкові надходження фізичних осіб, то зміни темпів їх приросту за період воєнного стану відрізняються незначно (табл. 2.6).

**Динаміка кількості платників за категоріями та податкові надходження
єдиного податку**

Група платників єдиного податку	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення
Кількість ФОП-платників ЄП (1–3 групи), тис. осіб	1488,3	1530,6	1553,6	1495,4	1545,2	56,9
темп зростання до попереднього року, %	106,7	102,8	101,5	96,2	103,3	-3,4
Єдиний податок, сплачений фізичними особами-підприємцями, млн. грн.	24952,7	27626,6	34813,2	32888,2	38004,9	13052,2
темп зростання до попереднього року, %	125,5	110,7	126,0	94,4	115,6	-9,9
кількість юридичних осіб-платників ЄП 3 групи, тис. осіб	165,6	170,3	176,7	244,8	237,7	72,1
темп зростання до попереднього року, %	103,2	102,8	103,8	138,5	97,1	-6,1
Єдиний податок, сплачений юридичними особами, млн. грн.	5044,3	5066,2	6175,4	9844,2	11938,6	6894,3
темп зростання до попереднього року, %	114,2	100,4	122,0	160,0	121,3	7,1
Всього платників єдиного податку 1–3 групи, тис. осіб	1 653,9	1 700,9	1 730,3	1 740,2	1 782,4	128,5
темп зростання до попереднього року, %	106,4	122,4	101,7	100,6	102,4	-4,0
єдиний податок, сплачений платниками 1–3 групи, млн. грн	29997,0	32692,8	40988,6	42732,4	49938,6	19941,6
темп зростання до попереднього року, %	123,5	109,0	125,4	104,3	116,8	-6,7

Джерело: [7, 25, 26, 27]

Незважаючи на те, що у 2022-2023 роках кількість ФОП дещо зменшується, розмір єдиного податку, який сплачують підприємці, залишається стабільним і має тенденцію до зростання у 2023 році. Незважаючи на те, що в умовах порушення макроекономічної нестабільності, викликані військовими діями на території, України спостерігається зростання вразливості суб'єктів малого підприємництва до чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, власники малого бізнесу демонструють свою здатність здійснювати активну підприємницьку діяльність. Проте податкові новації, запроваджені урядом у період воєнного стану, негативно вплинули не лише на обсяг податкових

надходжень, а й на податкову складову підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу.

Європейська Бізнес Асоціація та ЕУ в Україні провели дослідження «Податковий бізнес 2023», яке складається з чотирьох рівнозначних компонентів: якість податкового законодавства; зручність/легкість адміністрування податків; фіскальний тиск; якість податкових послуг. Згідно з результатами опитування, прозорі компанії погано оцінили податкову систему з нововведеннями, запровадженими під час воєнного стану. Інтегральний рейтинг індексу впав до 2,85 з 5 можливих балів і досі знаходиться в мінусі. Найнижчу оцінку серед факторів, що впливають на розрахунок індексу, отримала якість податкового законодавства – 2,63 бала. На думку опитаних, найбільше негативно впливають на якість законодавства постійні зміни, суперечності та нечіткість нормативних актів, а також їх складність. Процес адміністрування податків та складання податкової звітності вважається найскладнішим. З опитаних компаній 52% зазначили, що у 2023 році стикалися з проблемою блокування накладних з ПДВ, 21% – з недотриманням норм валютного контролю за валютою та накладенням штрафних санкцій. 17% респондентів повідомили про проблеми з отриманням відшкодування ПДВ та порушення податковими органами при проведенні контролю [7].

Спрощена система оподаткування є важливою частиною державної податкової політики щодо сприяння розвитку малого підприємництва та свідчить про її значення у податкових надходженнях до місцевих бюджетів. Запроваджені нововведення та їх подальше скасування в період дії воєнного стану призвели до зміни структури податкових надходжень, ускладнення процедур адміністрування податків та складання податкової звітності представниками юридичних осіб.

2.3. Механізм розрахунку та сплати єдиного податку на прикладі ФОП «Данилюк Я.К.»

ФОП «Данилюк Я.К.» належить до 3 групи платників єдиного податку, яке не зареєстровано платником ПДВ та сплачує єдиний податок за ставкою 5%. Звітним періодом для цього є календарний квартал; граничний термін подання декларації – 40 днів після закінчення кварталу.

Сплата ЄП ФОП здійснюється за місцем податкової адреси – Івано-Франківська обл., Рожнятівський р-н, с.м.т. Перегінське. ФОП «Данилюк Я.К.» здійснює діяльність у сфері – лісозаготівлі.

У табл. 2.7 та на рис. 2.4 наведено результати розрахунку єдиного податку ФОП «Данилюк Я.К.».

Таблиця 2.7

Результати розрахунку єдиного податку ФОП «Данилюк Я.К.», тис. грн.

Показник	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Дохід від реалізації послуг	1086,3	944,3	-142	-13,1
Єдиний податок	54,315	47,215	-7,1	-13,1

За 2022-2023 роки сума єдиного податку зменшилася на 7,1 тис. грн. і склала 47,215 тис. грн (рис. 2.2).

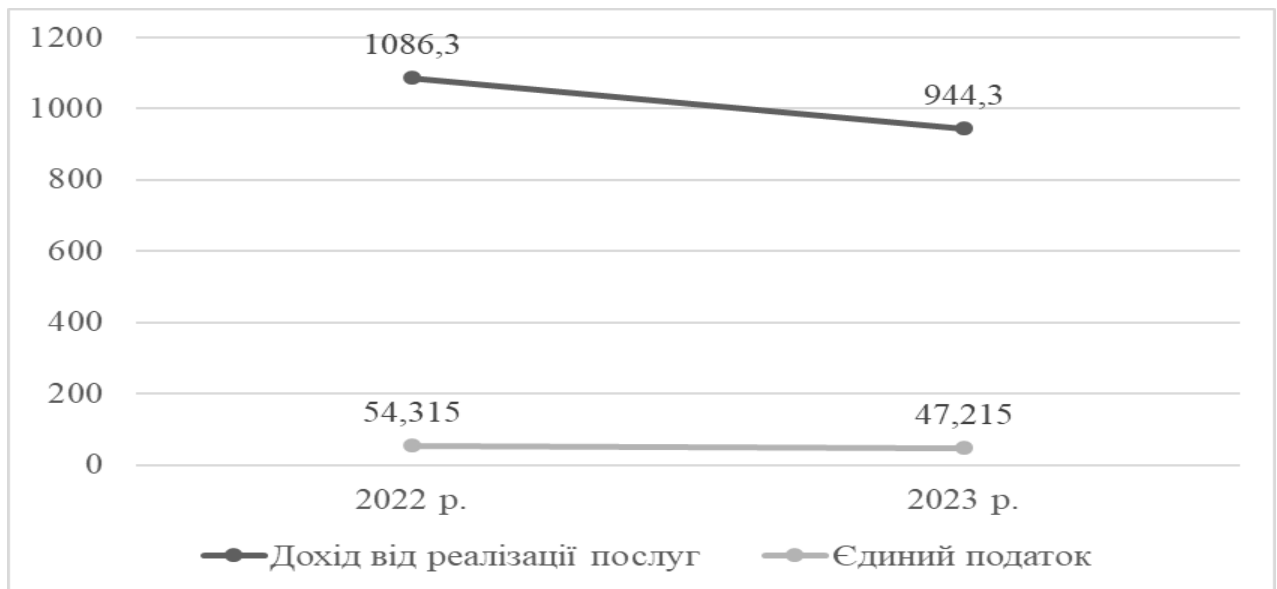

Рис. 2.2. Динаміка доходу та суми нарахованого єдиного податку ФОП «Данилюк Я.К.», тис. грн.

Провівши аналіз динаміки нарахування та сплати єдиного податку, проведемо оцінку розміру податкового навантаження за єдиним податком на ФОП «Данилюк Я.К.» (табл. 2.8).

Результати розрахунку податкового навантаження ФОП «Данилюк Я.К.»

Показники	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Дохід від реалізації, тис. грн.	1086,3	944,3	-142	-13,1
Витрати, тис. грн.	1013,6	858,5	-155,1	-15,3
Чистий прибуток, тис. грн.	24,9	30,2	5,3	21,3
Вартість активів, тис. грн.	58,2	55,8	-2,4	-4,1
Рентабельність				
- продаж, %	2,29	3,20	0,91	39,5
- витрат, %	2,46	3,52	1,06	43,2
- активів, %	42,78	54,12	11,34	26,5
Єдиний податок, тис. грн.	54,315	47,215	-7,1	-13,1
Податкове навантаження:				
- на обсяги продаж, %	5,00	5,00	0,0	0,0
- на витрати, %	5,36	5,50	0,14	2,6
- на активи, %	93,32	84,61	-8,71	-9,3

Діяльність ФОП «Данилюк Я.К.» є рентабельним, однак зміна показників рентабельності має тенденцію до зростання (рис. 2.3).

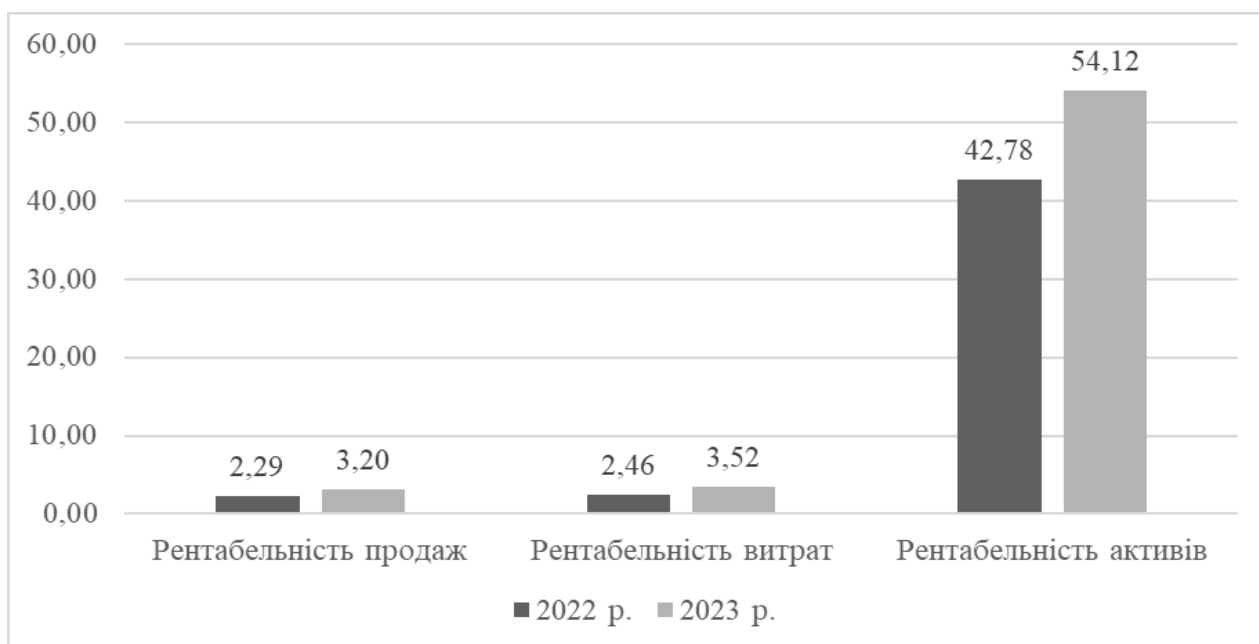

Рис. 2.3. Динаміка показників рентабельності ФОП «Данилюк Я.К.»,%

Найвищі значення мають показники рентабельності активів. За 2023 рік вони збільшилися на 11,34 % в порівнянні з 2022 роком.

Другий показник – це рентабельності витрат, який збільшився на 1,06 % за 2022-2023 роки.

Третій показник – рентабельність продажів, який також демонструє тенденцію зростання на 0,91 %.

Податкове навантаження найвище для фінансових результатів і найменше для активів (рис. 2.4).

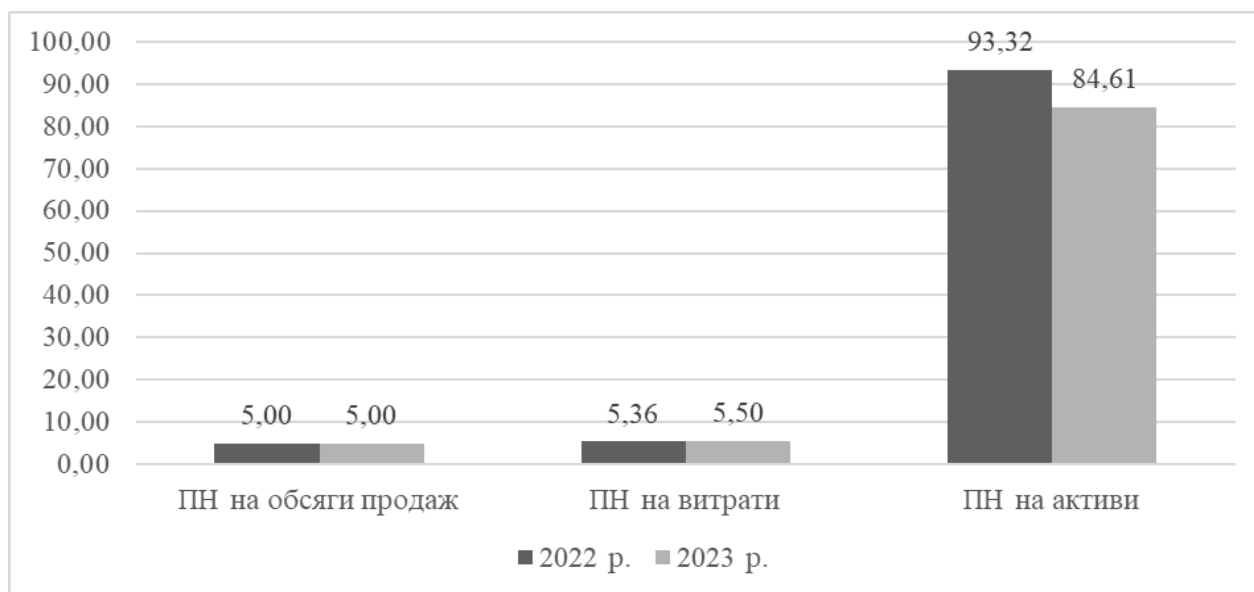

Рис. 2.4. Динаміка показників податкового навантаження ФОП «Данилюк Я.К.», %

Згідно даних рис. 2.4 видно, що податкове навантаження на активи ФОП «Данилюк Я.К.» зменшилося з 93,32 % у 2022 році до 84,61 % у 2023 році відповідно. Податкове навантаження на витрати збільшилося з 5,36% до 5,50%; протягом 2022-2023 років. Податкове навантаження на доходи від реалізації є стабільною і становить 5%, оскільки саме дохід є базою для нарахування єдиного податку.

Отже, проведений аналіз та розрахунки механізму нарахування та сплати єдиного податку ФОП «Данилюк Я.К.» показали ефективність застосування спрощеної системи оподаткування в сучасних умовах.

РОЗДІЛ 3

ПРИЧИНИ ТА НАПЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми спрощеної системи оподаткування малого бізнесу в Україні в умовах війни

Незважаючи на масштабну військову ситуацію в країні, українські підприємці демонструють неабияку рішучість і стійкість. Згідно з останніми опитуваннями, близько 76% українських малих і середніх підприємців планують розширити свій бізнес у 2023 році [15]. Ці статистичні дані відображають не лише підприємницький дух, що панує в країні, але й потенціал зростання середнього бізнесу.

Малі та середні підприємства (МСП) є основою української економіки. За даними урядового порталу, МСП відіграють ключову роль в економіці України. Вони створюють близько 64% доданої вартості, зайнято 81,5% робочої сили в бізнесі та забезпечують 37% податкових надходжень. У 2019 році МСП становили вражаючі 99,9% українського бізнесу та створили 55% валового внутрішнього продукту країни. Ці статистичні дані підкреслюють надзвичайну поширеність МСП у бізнес-середовищі України та їхній значний внесок у національний ВВП [28].

У зв'язку з цим український уряд вживає заходів для створення більш сприятливого бізнес-середовища для цих компаній. Правила бухгалтерського обліку та оподаткування мають підтримувати розвиток МСП, створювати сприятливе бізнес-середовище та стимулювати економічне відновлення та зростання. Бухгалтерський облік має вирішальне значення для малих і середніх підприємств, щоб розуміти свій фінансовий стан, керувати операціями та приймати обґрунтовані рішення. Завдяки точному обліку, аналізу та інтерпретації фінансової інформації ці компанії можуть прокласти шлях до стабільної прибутковості. Крім того, належна практика бухгалтерського обліку

гарантує, що компанії дотримуються місцевих законів і правил, зменшуючи потенційні юридичні та фінансові ризики.

В Україні, як і в будь-якій іншій країні, податків не уникнути. Проте податковий тягар та його складність можуть суттєво вплинути на діяльність та розвиток МСП. У цьому контексті знання та ефективне вирішення податкових питань може мати значний вплив на успіх підприємства.

Важливість бухгалтерського обліку та оподаткування для МСП в Україні не можна недооцінювати. Здатність належним чином керувати цими аспектами бізнесу не тільки сприяє зростанню, але й забезпечує дотримання нормативної бази, що є ключовим аспектом для країни, яка перебуває в конфлікті та дивиться у майбутнє. Обнадійливі перспективи МСП в Україні, більшість з яких розширяться у 2023 році, є свідченням стійкості та потенціалу українського бізнес-сектору.

Незважаючи на велику кількість проведених досліджень з питань обліку та оподаткування малого бізнесу в Україні, в наявній літературі залишаються деякі недосліджені питання та прогалини. Наразі бракує відповідних досліджень, які б відстежували зміни в бухгалтерському обліку та податковій практиці малих і середніх підприємств з плином часу, зокрема, пов'язані зі змінами в нормативному середовищі, пов'язаних з російсько-українською війною.

Для підтримки малого бізнесу у воєнний час уряд реалізував і має намір продовжувати реалізовувати ініціативи, які визначають пріоритети та стимулюють бізнес, а також вносять певні зміни в систему обліку та оподаткування.

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо застосування норм в умовах воєнного стану» був підписаний для підтримки різних видів бізнесу у воєнний час [32]. Закон пом'якшує податкові зобов'язання, звільняє компанії від фінансових санкцій за несвоєчасну сплату податків і скасовує податкові перевірки в умовах воєнного стану.

Невеликі підприємства мають унікальні функції бухгалтерського обліку, включаючи можливість відображення господарських операцій за місяці, в яких вони відбулися. Що стосується методів бухгалтерського обліку, існує два основних варіанти: простий метод бухгалтерського обліку та спрощений метод бухгалтерського обліку, який дозволяє малим підприємствам зосередитися на тому, що найкраще підходить для їх конкретного бізнесу.

Заключним етапом бухгалтерського процесу є фінансова звітність, яка бере на себе основні функції бухгалтерського обліку, такі як контроль, інформація, аналіз, а також допомагає у вирішенні поставлених завдань. Для вивчення взаємозв'язку між цими елементами важливо зрозуміти роль і місце фінансової звітності у виконанні завдань бухгалтерського обліку [23].

Особливості обліку змін у період дії воєнного стану наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Ключові зміни спрощеної системи обліку в умовах воєнного стану

Зміна	Суть
Подання звіту з єдиного податку	Декларація платника єдиного податку не заповнюється за період, у якому єдиний податок не сплачувався.
Подання звіту з єдиного внеску	Звіт не подається протягом періоду, в якому внесок не сплачувався
Нарахування єдиного внеску на працівників, що мобілізовані	Розрахунок здійснювався на підставі нарахованого доходу в межах максимальної величини, на яку нараховується єдиний внесок
Порядок сплати єдиного податку	Сплата єдиного податку (ЄП) здійснюється протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку подання податкової декларації.
ПДВ	Звільнення з оплати ПДВ фізичних осіб, що знаходяться на третій групі оподаткування
Протермінування сплати податків чи подачі звітності	Платники податків, які спроможні своєчасно виконувати свої податкові обов'язки звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків.

Джерело: [5]

Особливості малого бізнесу не обмежуються бухгалтерським обліком, але виникають і в сфері оподаткування. Зміни податкового законодавства призвели до збільшення податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва, зокрема через запровадження податково-подібних платежів, які створюють

додаткове навантаження на підприємців та обмежують їх фінансові можливості.

Загальна система оподаткування (ЗСО) суб'єктів малого підприємництва в Україні має ряд особливостей: [22].

- відкритість до всіх видів діяльності. Підприємці з використанням ЗСО можуть здійснювати будь-який вид діяльності, не заборонений законодавством. Ви також можете мати необмежений розмір доходу та кількість працівників;

- відсутність податкових пільг. На відміну від деяких інших систем оподаткування, підприємці на ЗСО не мають права на пільги або повне чи часткове звільнення від сплати окремих податків і зборів;

- загальне оподаткування. ЗСО включає сплату всіх видів податків і зборів відповідно до податкового законодавства України;

- залежність від доходів і витрат. Основна перевага корпоративного податку полягає в тому, що розмір сплачуваних податків залежить головним чином від обсягу отриманого доходу та понесених витрат. Тобто, якщо підприємець не отримав доходу у звітному періоді, він не сплачує відповідні податки;

- обмежень немає. Від єдиного податку він відрізняється тим, що немає обмежень щодо обсягів реалізації, виду діяльності та кількості працівників;

- складність. Основним недоліком ЗСО є його складність. Власники бізнесу повинні вести облік і документувати свої доходи та витрати;

- підходить для нерегулярних занять. ЗСО може бути вигідним для підприємців, які не ведуть свою діяльність регулярно та мають низьку рентабельність продажів, оскільки об'єктом оподаткування є чистий прибуток (загальний дохід мінус витрати).

Спрощену систему оподаткування (ССО) було започатковано з метою стимулювання підприємницької ініціативи, зокрема шляхом спрощення ведення бухгалтерського обліку та звітності, що сприяло виходу на ринок нових учасників, зокрема ФОП. З моменту введення в дію ЄСВ було внесено ряд змін, які стосуються розміру єдиного податку (ЄП), методики його

розрахунку, переліку податків, які замінює ЄСВ, а також критеріїв, за якими він визначається. стає можливістю для компаній і власників бізнесу застосовувати єдину систему єдиного входу. Загалом ЄСВ – це унікальний податковий механізм, який дозволяє замінити сплату окремих податків і зборів згідно з п. 297.1 Податкового кодексу України (ПКУ) на сплату єдиного податку та утримувати їх спрощений облік та звітність [32].

В умовах воєнного стану відбулися деякі зміни у спрощеній системі оподаткування (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Ключові зміни спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану

Зміна	Суть
Звільнення від оподаткування єдиним податком	З 1 квітня 2022 року і до припинення воєнного стану в Україні, підприємці не зобов'язані сплачувати єдиний податок.
Звільнення від оподаткування єдиним соціальним внеском	З 1 березня 2022 року і до закінчення або скасування воєнного стану в Україні, а також протягом 12 місяців після цього, підприємці мають право не нараховувати, не обчислювати і не сплачувати єдиний внесок за себе.
Звільнення від ЄСВ найманих працівників, що призвані до ЗСУ	Підприємці не зобов'язані сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, які були призвані на строкову службу до Збройних Сил України.
Ставка єдиного податку	Для платників 3-ї групи ставка єдиного податку становить 2% від доходу. Підприємці мають можливість продовжувати працювати за цією ставкою або обрати третю групу платників єдиного податку з загальними правилами обрання системи оподаткування.
Перехід на 3-тю групу єдиного податку	Підприємці можуть обрати або перейти на 3-ту групу єдиного податку (2% від доходу) шляхом подання заяви до Державної податкової служби в паперовій або електронній формі.
Припинення статусу платника податку	Припинення статусу платника єдиного податку 3 групи відбувається автоматично після закінчення або скасування воєнного або надзвичайного стану в Україні. Фізичні особи-підприємці також мають право самостійно відмовитися від застосування особливостей оподаткування з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому прийнято таке рішення.
Відновлення ставки 5%	Фізичні особи-підприємці повертаються до сплати єдиного податку за ставкою 5% при дотриманні обмеження щодо обсягу доходу, який не повинен перевищувати 7 818 900 гривень.
Протермінування сплати податків чи подачі звітності	Платники податків, які вчасно виконують свої податкові обов'язки, звільняються від відповідальності за несвочасне виконання таких обов'язків.

Джерело: [10]

Незважаючи на те, що спрощена система оподаткування в Україні має свої переваги, вона також має деякі недоліки, які можуть викликати проблеми в кризових ситуаціях. Ці недоліки включають:

– Обмежене право користування. Система встановлює обмеження щодо видів діяльності, які можуть оподатковуватись за спрощеною системою, а також обмеження щодо рівня доходу та кількості працівників. Це може обмежити кількість платників податків, які можуть скористатися спрощеною системою під час кризи, наприклад воєнного стану.

- Нечіткий ліміт доходу. Є невизначеність щодо того, як розраховуватимуть граничний розмір доходу для ФОП, які належать до 3 групи платників єдиного податку після закінчення воєнного стану. Ця неясність може викликати плутанину у платників податків і ускладнити планування їхніх фінансів і податкових зобов'язань.

– Без автоматичного переходу. Автоматичний перехід фізичних осіб-підприємців з 3 групи платників єдиного податку на спеціальну систему оподаткування не передбачається. Це означає, що фізичні особи-підприємці, які вже є платниками єдиного податку 3 групи, повинні подати заяву на зміну ставки податку та мати можливість сплачувати єдиний податок у розмірі 2%. Цей процес може тривати довго та призводити до затримок у виконанні податкових зобов'язань [14].

Уряд планує запровадити військовий збір для ФОПів в розмірі 1,5% від мінімальної зарплати.

Тому спрощена система оподаткування постійно змінюється відповідно до потреб економіки та суспільства. За останні два роки спрощена система оподаткування була змінена відповідно до військових умов, змінено порядок нарахування єдиного податку, внеску та переходу на різні системи оподаткування. Відповідно змінилися і правила ведення бухгалтерського обліку, які вимагають складання документації, розрахунків та звітності.

Сьогодні спрощена система оподаткування дає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує ведення бухгалтерського обліку

та зменшує податкове навантаження. Проте для малого підприємства виникає додаткове бюджетне навантаження, що створює непрозорі умови для створення та діяльності малого підприємства. Крім того, низка обмежень у вигляді встановлених лімітів доходів і кількості працівників, а також обмеження на деякі види діяльності роблять систему не настільки універсальною, як може здатися на перший погляд.

3.2. Шляхи реформування спрощеної системи оподаткування та її вплив на розвиток малого бізнесу

Загальною вимогою до всіх платників податків є достовірність збору інформації для визначення бази оподаткування відповідним податком. Така інформація повинна формуватися в системі бухгалтерського обліку. Що стосується ведення обліку та подання фінансової звітності, то ця складова спрощеної системи має певні особливості. Юридичні особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності та одночасно є платниками єдиного податку, зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність відповідно до загальних вимог законодавства про бухгалтерський облік. Особливість полягає лише в застосуванні реєстрів бухгалтерського обліку та серії бухгалтерської звітності.

Наступним нормативним актом бухгалтерського обліку для індивідуальних підприємців є облік запасів. Фізичні особи-підприємці – платники єдиного податку 3 групи за ставкою 3 %, тобто ФОП – платники єдиного податку 2 та 3 групи за ставкою 5 %, тобто не платники ПДВ, ведуть облік товарів на умовах торгівлі товарами з гарантією, медикаментами, медичними та ювелірними виробами. Додатковою вимогою до ведення обліку товарів є здійснення облікових операцій. З 2022 року більшість підприємців (підприємців), які працюють на спрощеній системі оподаткування відповідно до положень Податкового кодексу України, повинні застосовувати РРО та/або

ПРРО. Така фіскалізація створює додаткове навантаження на приватних підприємців, оскільки детальний облік як товарно-матеріальних цінностей, так і готівкових розрахунків потребує більших знань у бухгалтерському та податковому обліку.

Повна фіскалізація не є поширеною практикою в усьому світі. Моделі фіскалізації в більшості країн відповідають основному принципу: малі та мікропідприємства не потребують фіскалізації у випадках, коли підприємці мають обмежені можливості для виходу за межі спрощеної системи. Усі ці нововведення можуть негативно позначитися на роботі малого бізнесу. А контролюючим органам необхідно проаналізувати досвід іноземних держав та ґрунтовніше застосувати його у вітчизняній практиці, щоб оптимально врегулювати питання фіскалізації та лібералізувати сферу застосування РРО для мікропідприємств [16].

Тому сучасне бухгалтерське забезпечення діяльності підприємств спрощеної системи має свої особливості та значно збільшує податкові наслідки для фізичних осіб-підприємців.

Сучасні проблеми воєнного стану в Україні зумовили необхідність внесення коректив у взаємовідносини держави та економіки. Зараз розвиток бізнесу напряму залежить від рішень органів державної влади. Зменшити кризові явища в національній економіці може розвиток малого та середнього бізнесу. При розвиненій та успішній підприємницькій діяльності відбувається зростання виробництва, рівня зайнятості населення, зростання доходів населення, загального попиту і, як наслідок, збільшення податкових надходжень. На сьогодні заходи з підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу мають стати першим кроком до відновлення національної економіки України та підвищення добробуту населення [20].

Прийнята урядом Національна стратегія доходів (далі НСД) на 2024-2030 роки спрямована на вдосконалення системи збору податків, посилення податкового контролю, покращення застосування податкового законодавства та боротьбу з неформальною економікою. Реформа ССО покликана підтримати

розвиток мікро- та малого бізнесу в Україні та усунути можливість спотворення конкурентного середовища великими компаніями через зловживання перевагами ССО. Стратегія національних доходів передбачає послідовні заходи для поточної спрощеної системи оподаткування в Україні (рис. 3.1).

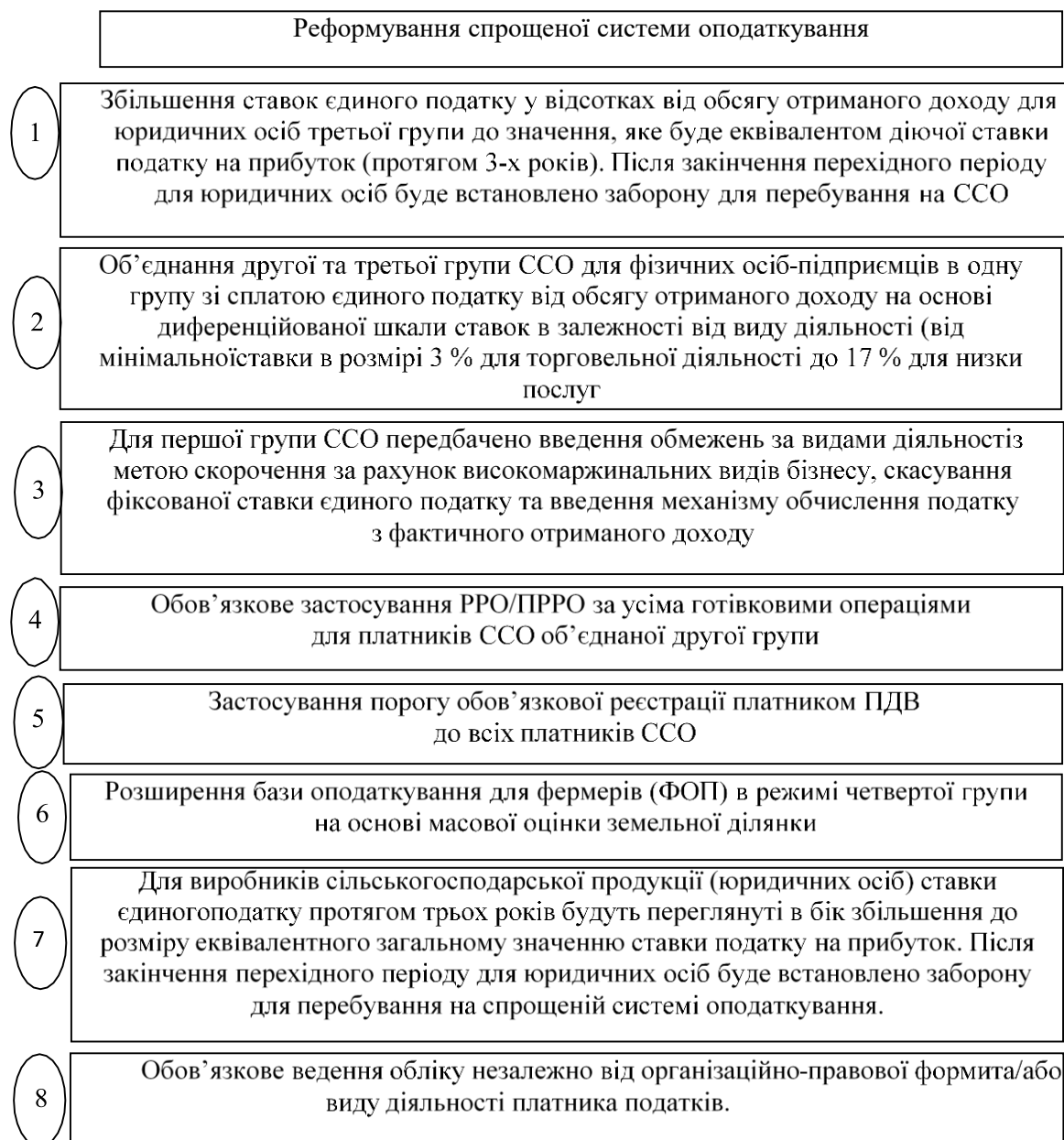

Рис. 3.1. Основні напрями реформи спрощеної системи оподаткування

Джерело: [40]

Що стосується реформи спрощеної системи, то в більшості випадків відсутні достатньо обґрунтовані пропозиції, що може збільшити ризик ведення бізнесу та мати негативні податкові наслідки. Представники Української

економічної ради наголошують, що значна кількість підприємств спрощеної системи оподаткування обрали цей шлях саме через можливість полегшення підприємницької та адміністративної діяльності, оскільки для малих та мікропідприємств існує складність податкового законодавства і значних ризиків його загальної податкової системи не погоджуються. Інновації автоматично призведуть до зростання корупції та тінізації економіки []. Збільшення податкового тягаря може призвести до відсторонення компаній або переміщення компаній у більш економічно привабливі країни. Заплановані зміни НСД призведуть до фактичного ліквідації ССО спочатку для юридичних осіб, а потім і для ФОП. Крім того, НСД передбачає реєстрацію всіх платників ЄСВ у системі ПДВ при досягненні платником ПДВ порогу реєстрації (наразі це 1 млн грн, сума не уточнюється). Крім того, для «спрощеної» та ускладненої бухгалтерської звітності додається обов'язок вести облік та документувати походження товарів [21].

Функціонування спрощеної системи оподаткування сільськогосподарських товаро-виробників підвищило прозорість і достовірність оподаткування, суттєво знизило податкове навантаження, порівняно із загальною системою оподаткування, стабілізувало базу оподаткування, частково оптимізувало строки сплати податку за рахунок урахування сезонності сільськогосподарського товаровиробництва, створило умови оподаткування, за яких відсутня мотивація до приховування результатів господарювання тощо [6].

Однак, поряд з перевагами, існують і недоліки спрощеної системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників (рис. 3.2).

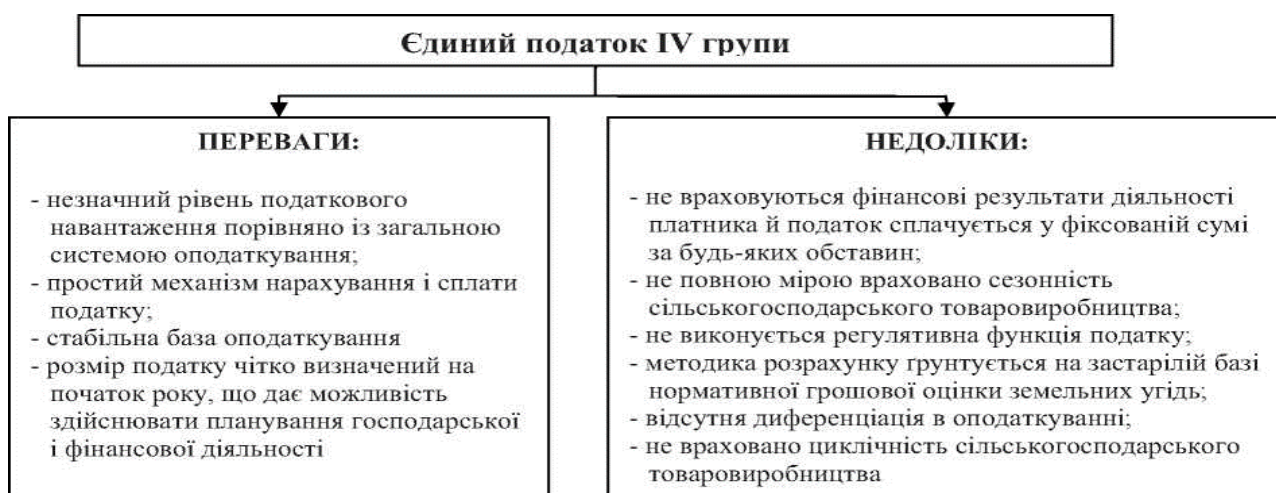

Рис. 3.2. Переваги і недоліки функціонування єдиного податку четвертої групи

Джерело: [41]

Щодо запроваджених реформ у спрощеній системі оподаткування для представників аграрної галузі, то така ініціатива може призвести до втрати податкових надходжень та втрати конкурентоспроможності українських аграріїв порівняно з аграріями інших країн, якщо вони не отримують аналогічні дотації. до країн ЄС (від 250 євро за гектар посівної площі). Навіть у сьогоdnішніх умовах із внесенням змін до ПКУ щодо розрахунку мінімального податкового зобов'язання агробізнесів найбільший тиск зазнали малі виробники сільськогосподарської сировини, завдяки яким забезпечується виробництво соціально значущих продуктів харчування.

Тому у сфері сільського господарства запропоновані нововведення щодо підвищення ставок єдиного податку, спрощеної системи оподаткування несуть свої ризики, особливо для малого бізнесу. Із 4 групи ССО доцільніше вилучити великі аграрні підприємства, що спеціалізуються на виробництві високорентабельної продукції. Певні кроки в цьому напрямку вже зроблені, а саме підприємства, діяльність яких згідно з КВЕД-2010 відноситься до класів 01.47 (птахівництво) та 01.49 (розведення та розведення перепелів та страусів) не можуть сплачувати єдиний податок четвертої групи.) та 10.12 (виробництво м'яса птиці), навіть якщо вони одночасно запроваджують інші форми сільськогосподарської діяльності. Однак наразі існують великі

сільськогосподарські компанії, які отримують високі прибутки за рахунок виробництва експортоорієнтованої продукції рослинництва або продуктів переробки сільськогосподарської сировини на вигідних умовах [7].

Отже, у сфері малого бізнесу найбільш вразливими до податкових реформ можуть бути фізичні особи – підприємці, які пропонують соціально значущу продукцію, товари, послуги, та сільгоспвиробники – фермери. Оптимізація оподаткування має бути спрямована на стимулювання стратегічно важливих видів підприємницької діяльності в секторі малого бізнесу, збільшення податкових надходжень, зменшення тіньової економіки та підвищення соціального рівня.

ВИСНОВКИ

Оподаткування суб'єктів малого підприємництва як складову податкового менеджменту можна трактувати як послідовний процес реалізації комплексу податкових заходів, спрямованих на оптимізацію податкового навантаження на платників податків суб'єктів малого підприємництва, забезпечуючи тим самим покращення їх фінансового стану, а також кількісні та якісні фінансові показники підприємства.

Незважаючи на складну економічну та політичну ситуацію в Україні на початку XXI століття, альтернативні системи оподаткування виправдали покладені на них сподівання та збільшили позитивну динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України.

Таким чином, аналіз та врахування помилок і недоліків, які виникли у сфері спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, з урахуванням політичних та економічних факторів дає змогу уникнути подібних помилок у реалізації сучасної державної регуляторної політики.

Дослідження зарубіжного досвіду функціонування системи оподаткування малого бізнесу, показав, що в більшості країн світу існують механізми пільгового оподаткування малого бізнесу. Оцінити їх ефективність складно, оскільки податкова система в кожному окремому випадку є лише одним із елементів складного механізму фінансової підтримки малого підприємництва. Крім того, не всі варіанти пільгового оподаткування можна використовувати в Україні. Водночас, на нашу думку, особливу увагу в майбутньому слід приділити деяким заходам у рамках реформи спрощеної системи оподаткування.

Суб'єкти господарської діяльності також потребують підтримки, тому державні органи вирішили її надати, розширивши критерії, яким має відповідати кандидат для переходу на спрощену систему оподаткування, і дозволивши вищезгаданим суб'єктам не виконувати обов'язок нарахування,

сплата та подання звітності з ПДВ операцій, місце постачання товарів, робіт і послуг знаходиться на митній території України.

Незважаючи на те, що у 2022-2023 роках кількість ФОП дещо зменшується, розмір єдиного податку, який сплачують підприємці, залишається стабільним і має тенденцію до зростання у 2023 році. Незважаючи на те, що в умовах порушення макроекономічної нестабільності, викликаної військовими діями на території, України спостерігається зростання вразливості суб'єктів малого підприємництва до чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, власники малого бізнесу демонструють свою здатність здійснювати активну підприємницьку діяльність. Проте податкові новації, запроваджені урядом у період воєнного стану, негативно вплинули не лише на обсяг податкових надходжень, а й на податкову складову підприємницької діяльності у сфері малого бізнесу.

Спрощена система оподаткування є важливою частиною державної податкової політики щодо сприяння розвитку малого підприємництва та свідчить про її значення у податкових надходженнях до місцевих бюджетів. Запроваджені нововведення та їх подальше скасування в період дії воєнного стану призвели до зміни структури податкових надходжень, ускладнення процедур адміністрування податків та складання податкової звітності представниками юридичних осіб.

Проведений аналіз та розрахунки механізму нарахування та сплати єдиного податку ФОП «Данилюк Я.К.» показали ефективність застосування спрощеної системи оподаткування в сучасних умовах.

Тому спрощена система оподаткування постійно змінюється відповідно до потреб економіки та суспільства. За останні два роки спрощена система оподаткування була змінена відповідно до військових умов, змінено порядок нарахування єдиного податку, внеску та переходу на різні системи оподаткування. Відповідно змінилися і правила ведення бухгалтерського обліку, які вимагають складання документації, розрахунків та звітності.

Сьогодні спрощена система оподаткування дає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує ведення бухгалтерського обліку та зменшує податкове навантаження. Проте для малого підприємництва виникає додаткове бюджетне навантаження, що створює непрозорі умови для створення та діяльності малого підприємництва. Крім того, низка обмежень у вигляді встановлених лімітів доходів і кількості працівників, а також обмеження на деякі види діяльності роблять систему не настільки універсальною, як може здатися на перший погляд.

Отже, у сфері малого бізнесу найбільш вразливими до податкових реформ можуть бути фізичні особи – підприємці, які пропонують соціально значущу продукцію, товари, послуги, та сільгоспвиробники – фермери. Оптимізація оподаткування має бути спрямована на стимулювання стратегічно важливих видів підприємницької діяльності в секторі малого бізнесу, збільшення податкових надходжень, зменшення тіньової економіки та підвищення соціального рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобиль В. В., Топоркова О. А. Оподаткування малого бізнесу: нормативно-організаційний аспект. Review of transport economics and management. 2019. № 1. С. 35-47. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/11523/1/Bobyl.pdf>
2. Вакарюк Л. В., Худик А. М. Принцип встановлення податків і зборів виключно законом та конституційні засади місцевого оподаткування в Україні. Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 113-118.
3. Городецька Т. Е., Пантелеєва А. М. Майнові податки як компонент доходів місцевих бюджетів. Інфраструктура ринку. 2019. Вип. 33. С. 272-277.
4. Делас В. А. . Грицаюк А. В. Актуальні проблеми та напрями реформування спрощеної системи оподаткування в Україні. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 4(2). С. 19-26.
5. Дема Д. І. Трансформація місцевих податків та зборів в Україні. Наукові горизонти. 2019. № 4. С. 13-20.
6. Дмитрів В. І. Фіскальні пріоритети адміністрування податків і зборів до місцевих бюджетів. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2018. Вип. 56. С. 150-155.
7. Добрунік Т.П. Спрощена система оподаткування: фіскальна значимість та пріоритети розвитку. Економіка та суспільство. 2024. №60. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3543/3473>.
8. Жаворонок А.В., Павлюк А.О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання місцевих податків і зборів. Молодий вчений. 2018. № 10(2). С. 792-797.
9. Захожай К. В. Прогнозування обсягів доходів державного бюджету України. Агромир. 2012. № 15. С. 12-16.
10. Іванишина О. С. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності: сучасний стан та напрями її вдосконалення. Ефективна економіка. 2020. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/89.pdf

11. Каминський П. Податкове навантаження як критерій ефективності ведення податкової політики. Торгівля і ринок України. 2015. Вип. 38. С. 173-182.

12. Коба О. В. Шинкар Л.Ю. Порівняльний аналіз загальної та спрощеної системи оподаткування: особливості застосування, проблеми та напрями їх вирішення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 25(1). С. 116-120.

13. Коваль Л. П. Використання зарубіжного досвіду оподаткування в системі фінансової підтримки розвитку державного бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 19, 2017. С.402-405.

14. Комончук С. Критерії ефективності ведення податкової політики. Бізнес інфо. 2019. Вип. 3. С. 267–271.

15. Корзаченко О. В. Системний аналіз оподаткування підприємств. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2021. № 2. С. 178-189.

16. Лебеда Г. Б. Методичні підходи до побудови комплексу моделей прогнозування доходів бюджету Агросвіт. 2012. № 23. С. 19-23.

17. Ліснічук О. А. Формування дохідної частини місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2018. № 2. С. 169-180.

18. Лук'янцев С. Ознаки податку: теоретичний та прикладний аспект. Підприємство, господарство і право. 2017. №9. С.160-164.

19. Луценко І. С. Оподаткування платників єдиного податку в сучасних умовах впровадження податкової реформи. Економіка та держава. 2020. № 6. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/6_2020/24.pdf

20. Мартинюк Г. П., Подорожній Д. І. Теоретичні постулати оподаткування юридичних осіб суб'єктів малого бізнесу. Бізнес Інформ. 2022. №9. с.96-101.

21. Мартинюк І. В., Богатирьова Є. М. Місцеве оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Економіка та держава. 2019. № 6. С. 217-219
22. Мельничук О. П. Податкове навантаження у системи оподаткування України. Економіка і регіон. 2014. № 2. С. 114-120.
23. Олейнікова Л. Г. Спрощена система оподаткування малого бізнесу в Україні як форма державної підтримки. Наукові праці НДФІ. 2019. Вип. 4. С. 108-124.
24. Онісіфорова В. Ю. Сідельнікова В. Ю. Онісіфорова, В. К. Спрощена система оподаткування: сучасний стан, переваги, недоліки та перспективи. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2019. № 2. С. 158-166.
25. Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/>
26. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
27. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/>
28. Парфенюк Т.В., Яструбський М. Я. Особливості застосування спрощеної системи оподаткування в Україні в умовах воєнного часу. Економіка та суспільство. 2022. №44. С. 75-81.
29. Письменний В. В. Особливості впровадження «власних» податків і зборів за ініціативи місцевої влади. Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. 2018. Т. 23, Вип. 3. С. 164-167.
30. Піскунова О. В., Андрушко А. А. Системний аналіз спрощеної системи оподаткування суб'єктів малих підприємств. Моделювання та інформаційні системи в економіці. 2019. № 97. С. 136-144.
31. Податки і збори: сучасні тенденції та перспективи. [Вдовиченко А. М. та ін., за заг. ред. В. М. Мазярчука]. Київ: «ФОП Лопатіна О.О.», 2019. 392 с.
32. Податковий кодекс України - Законодавство Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>

33. Проскура К. П. Особливості і проблемні аспекти практичного застосування спрощеної системи оподаткування. Економічний аналіз. 2014. Т. 17, № 1. С. 146-159.

34. Проць В. І. Особливості майнових податків та їх роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2019. Вип. 1. С. 66-70.

35. Рейкін В. С. Вплив податкової детермінанти на тінізацію національної економіки. Інтелект ХХІ. 2017. № 6. С. 97-100.

36. Рейкін В. С. Спрощена система оподаткування як компроміс детінізації економіки. Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 8(2). С. 11-13.

37. Рижков Д.В. Дослідження історії становлення спрощеної системи оподаткування в розрізі економіко-політичних факторів. URL:<http://surl.li/dlgxc>

38. Савчук Д. Г. Вдосконалення системи адміністрування місцевих податків і зборів в Україні. Проблеми системного підходу в економіці. 2018. Вип. 6. С. 188-192.

39. Синчак В. П. Особливий механізм справляння податків і зборів в умовах функціонування спрощеної системи оподаткування. Облік і фінанси. 2020. № 2. С. 103-113.

40. Сідельникова Л. П., Чижова Т. В., Якуша Я .В. Оподаткування суб'єктів підприємництва : навчальний посібник. Київ: Видавництво Л-ра К. 2012. С. 424.

41. Тарасюк М. Формування доходів бюджету в умовах трансформації економіки. Вісн. Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. 2018. № 5. С. 63–71.

42. Тищенко В. Ф. Розвиток місцевого оподаткування в Україні. Фінансовий простір. 2018. № 2. С. 90-100.

43. Хомутенко А., Мельник М. Фіскальна роль місцевих податків в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2018. № 2. С. 169-187.

44. Шишканов О. А. Особливості встановлення податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 4. – С. 70-74.

45. Юдіна М.І. Вплив податкового навантаження на розвиток економічного потенціалу вітчизняних підприємств. Інтелект XXI. 2018. № 6. С. 114-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2018_6_24.